

ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στο Διεθνές και
Ευρωπαϊκό Οικονομικό Δίκαιο (LLM)**

Ελισάβετ Ν. Κινოსίδου

**ΟΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΕΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ
Η ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ**

2016

ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στο Διεθνές και
Ευρωπαϊκό Οικονομικό Δίκαιο (LLM)**

Ελισάβετ Ν. Κινოსίδου

**ΟΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΕΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ
Η ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ**

Υποβληθείσα στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου σε μερική εκπλήρωση
των απαιτήσεων για την απόκτηση του Πτυχίου του **LLM**

Μαΐος, 2016

Ελισάβετ Ν. Κινοσίδου

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΟΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΕΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ
Η ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ**

Επιβλέπων Καθηγητής κ. Κωνσταντίνος ΓΕ. Αθανασόπουλος

Κοσμήτορας Σχολής Καθηγητής κ. Αντώνης Μανιτάκης

*«Η καλύτερη διακυβέρνηση είναι εκείνη
που ο λαός υπακούει στους άρχοντες
και οι άρχοντες στους νόμους»*

Σόλων, 630-560π.Χ., Αθηναίος νομοθέτης και φιλόσοφος

Αφιέρωση

Την παρούσα εργασία αφιερώνω στον

αξιολάτρευτο υιό μου ΧΡΗΣΤΟ

Ευχαριστίες

Η εργασία αυτή εκπονήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών στο Διεθνές και Ευρωπαϊκό Οικονομικό Δίκαιο του Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου κατά το έτος 2016.

Για την πραγματοποίηση της παρούσας εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον Επιβλέποντα Καθηγητή κ. Κωνσταντίνο ΓΕ. Αθανασόπουλο, ο οποίος με συνέδραμε καθ' όλη τη διάρκεια του όλου εγχειρήματος.

Επίσης, θέλω να ευχαριστήσω και όλους τους Καθηγητές μου για τους κόπους τους καθώς και την οικογένειά μου για την στήριξη και συμπαράσταση σε όλο το χρονικό διάστημα των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ιδρύθηκε το 1952 και είναι ένας ιδιαίτερα σημαντικός και με επιρροή θεσμός της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Το Δικαστήριο της ΕΕ έχει ως αποστολή να εξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των Συνθηκών. Σύμφωνα με τις καταστατικές πράξεις (τη Συνθήκη του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση, το 1992, το Χάρτης του Δικαστηρίου για την έγκριση των πρωτοκόλλων που υπεγράφη στο Παρίσι το 1951 σε σχέση με το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), το Πρωτόκολλο των Βρυξελλών του 1957 σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (Ευρατόμ) και την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και ο διαδικαστικός κανονισμός), το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ένα από τα κύρια όργανα των Κοινοτήτων και της Ένωσης. Μπορούμε να πούμε ότι σε σύγκριση με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο της ΕΕ, την Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Δικαστήριο της ΕΕ ενεργεί ως αυστηρά εξειδικευμένο νομικό όργανο μη πολιτικού χαρακτήρα.

Ο στόχος που προσπαθώ να επιτύχω σε αυτή την εργασία είναι να αναδείξω την ιστορική αναδρομή του σχηματισμού του Δικαστηρίου της ΕΕ, την ανάπτυξη του δικαστικού συστήματος του, τη δομή του Δικαστηρίου της ΕΕ όπως ο σχηματισμός, η σύνθεση, τη οργάνωση της εργασίας του Δικαστηρίου, τη δικαιοδοσία του θεσμού, τη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Το Δικαστήριο της ΕΕ ενήργησε ως «θεματοφύλακας του ευρωπαϊκού δικαίου και ανέλαβε τα καθήκοντα του διαιτητή σε διαφορές μεταξύ των κρατών μελών και των θεσμικών οργάνων, οργάνων μεταξύ τους για όλα τα θέματα που αφορούν την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου».

Την 1η Δεκεμβρίου 2009 με την έναρξη της ισχύος της Συνθήκης της Λισσαβώνας, η ΕΕ ανέλαβε τις ευθύνες που προηγουμένως είχε η ΕΚ με αποτέλεσμα το Δίκαιο της Κοινότητας να καταστεί Δίκαιο της Ένωσης και να περιλαμβάνει επίσης όλες τις πρόνοιες που εκδόθηκαν στο παρελθόν υπό το καθεστώς των Συνθηκών της ΕΕ πριν από την Συνθήκη της Λισσαβώνας. Στην

παρούσα εργασία όμως ο όρος «κοινοτική νομοθεσία» θα χρησιμοποιείται όταν γίνεται η αναφορά σε νομολογία προ της έναρξης ισχύος της Συνθήκης της Λισσαβώνας.¹

Η Συνθήκη της Λισσαβώνας περιλαμβάνει πολλά στοιχεία που στοχεύουν στον περαιτέρω εκδημοκρατισμό της λειτουργίας της Ένωσης. Ορίζει για πρώτη φορά πλέον δημοκρατικά θεμέλια της Ένωσης, τα οποία στηρίζονται σε τρεις αρχές: την αρχή της δημοκρατίας, την αρχή της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και την αρχή της συμμετοχικής δημοκρατίας.²

Οι κοινές αξίες του χώρου ελευθερίας και δικαιοσύνης είναι οι αρχές που διέπουν τις σύγχρονες δημοκρατίες της ΕΕ και οι στόχοι της Ένωσης σε αυτό το πεδίο είναι:³

1. Να συγκροτήσει χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (ΧΕΑΔ) με σεβασμό στα νομικά συστήματα και παραδόσεις των κρατών μελών,
2. Να εξασφαλίζει την απουσία ελέγχων των προσώπων στα εσωτερικά σύνορα και να αναπτύσσει κοινή πολιτική στους τομείς του ασύλου, της μετανάστευσης και του ελέγχου των εξωτερικών συνόρων,
3. Να εξασφαλίζει υψηλό επίπεδο ασφάλειας στην θέσπιση μέτρων πρόληψης και καταπολέμησης της εγκληματικότητας, του ρατσισμού και της ξеноφοβίας, μέτρων συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ αστυνομικών και δικαστικών αρχών και των λοιπών αρμοδίων αρχών, με την αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων σε ποινικές υποθέσεις, και
4. Να διευκολύνει την πρόσβαση στην δικαιοσύνη με την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών και εξωδικαστικών αποφάσεων σε αστικές υποθέσεις (άρθρο 67 ΣΛΕΕ).

Η εσωτερική δομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει πέντε όργανα, μεταξύ των οποίων το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Κατά κανόνα, κατά την εξέταση των τρεχουσών θεσμικών ζητημάτων γίνεται λόγος για τα πολιτικά όργανα της ΕΕ (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,

¹Βλ. Συνοπτικά οι στοίχοι της Συνθήκης της Λισσαβώνας, του Μιχάλη Φεφέ, Μέλους ΣΕΠ ΔΕΟ 10 του ΕΑΠ, Σελ.1, http://users.uoa.gr/~ahatzis/EAP_Notes2.pdf

²Νίκος Σ. Μούσης Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο-Οικονομία-Πολιτική,. Δέκατη-τέταρτη ενημερωμένη έκδοση. Εκδόσεις Παπαζηση, Αθήνα 2013. Σελ. 179.

³Νίκος Σ. Μούσης Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο-Οικονομία-Πολιτική,. Δέκατη-τέταρτη ενημερωμένη έκδοση. Εκδόσεις Παπαζηση, Αθήνα 2013. Σελ. 147. Άλλη αντιστοιχία βλ. στο Κωνσταντίνος ΓΕ. Αθανασόπουλος Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Νέα έκδοση, ΚΕΜΕΑ, Αθήνα, 2016

Συμβούλιο, Επιτροπή). Το Δικαστήριο της ΕΕ έχει συμβάλλει σημαντικά στην επιτυχία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και συνεχίζει να διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο στην ανάπτυξη της πολιτικής και νομικής ολοκλήρωσης των Κοινοτήτων. Χάρης στο Δικαστήριο της ΕΕ, το νομικό σύστημα των Κοινοτήτων της ΕΕ ρυθμίζει όχι μόνο τις σχέσεις μεταξύ των μελών ή οργάνων της ΕΕ, αλλά και προστατεύει άμεσα τα συμφέροντα των ιδιωτών. Ως αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων του Δικαστηρίου της ΕΕ, αυτό είναι σε θέση να εξασφαλίσει υψηλή αξιοπιστία των αποφάσεών του, οι οποίες έχουν γίνει μία από τις πιο σημαντικές πηγές του δικαίου.

ABSTRACT

The Court of Justice was established in 1952 and is a particularly important and influential institution of European integration. The EU Court's task to ensure compliance with the law in the interpretation and application of the treaties. Under its statutes (the Maastricht Treaty on European Union, in 1992, the Charter of the Court approving the protocols signed in Paris in 1951 in relation to the European Community Court Coal and Steel Community (ECSC), Protocol of the 1957 Brussels in relation to the European Atomic Energy Community (Euratom) and the European Economic Community (EEC) and the procedural Regulation), the Court of Justice is one of the main organs of the Communities and the Union. We can say that compared to the European Council, the EU Council, the Commission and the European Parliament, the EU Court acts strictly as a specialized non political, legal institution.

The goal I am aiming to achieve in this paper is to highlight the history of the EU Court formation, the development of the judicial system, the structure of the CJEU ie the formation, composition, the organization of the Court's work, the jurisdiction of the institution, the decision-making process.

The EU Court acted as "guardian of European law and was appointed arbitrator in disputes between Member States and the institutions, bodies among themselves on all matters relating to the application of Community law '.

On 1st December 2009 with the entry into force of the Lisbon Treaty, the European Union assumed the responsibilities previously held by the European Community and as a result the Community law becomes 'Union law', also including all provisions issued in the past under the regime of European Union Treaties as it was prior to the Lisbon Treaty. In the following presentation, however, the term 'Community law' is used when referring to case law prior to the entry into force of the Lisbon Treaty.

The Lisbon Treaty contains several elements aimed at further democratization of the union. It sets, for the first time, the democratic foundations of the Union, which are based on three

principles: the principle of democracy, the principle of representative democracy and the principle of participatory democracy.

The common values of freedom and justice are the principles of the modern democracies of the EU and the aims of the Union in this field are:

1. To establish an area of freedom, security and justice (AFSJ) with respect for the legal systems and traditions of the Member States,
2. To ensure the absence of controls on persons at internal borders and to develop a common policy on asylum, immigration and external border control,
3. To ensure a high level of safety measures to prevent and combat crime, racism and xenophobia, coordination measures and cooperation between police and judicial authorities and other competent authorities and the mutual recognition of judicial decisions in criminal matters, and
4. To facilitate access to justice with the principle of mutual recognition of judicial and extrajudicial decisions in civil matters (Article 67 TFEU).

The European Union's internal structure includes five institutions, including the European Court of Justice. As a rule, when considering the current institutional issues referred about the EU political institutions (European Parliament, Council, and Commission). The ECJ has contributed significantly to the success of European integration and continues to play a particular role in the development of political and legal integration of the Communities. Thanks to the ECJ, the EU legal system of the Community regulates not only relations between States or EU institutions, but also directly protects the interests of individuals. As a result of the ECJ activities, it is able to ensure high reliability of its judgments, which have become one of the most important sources of law.

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη	9
Ελληνικά	9
Αγγλικά	12
Κεφάλαιο I: Οι Πηγές του Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης	18
1.1. Πρωτογενές Δίκαιο	18
1.1.1. Νομικό καθεστώς του Πρωτογενούς Δικαίου	19
1.1.2. Πεδίο Εφαρμογής του Πρωτογενούς Δικαίου	20
1.2. Παράγωγο Δίκαιο	20
1.3. Επικουρικό Δίκαιο	21
Κεφάλαιο II: Η Θέση και Ο Ρόλος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου (ΔΕΕ) στην διάπλαση της νομοθεσίας της ΕΕ. Προοπτικές για την ανάπτυξη του Δικαστικού Συστήματος της ΕΕ	23
2.1. Η Θέση και Ο ρόλος του Δικαστηρίου της ΕΕ στην διάπλαση της νομοθεσίας της ΕΕ ..	23
2.2. Οι προοπτικές Ανάπτυξης του Δικαστικού Συστήματος ΕΕ	26
Κεφάλαιο III: Η Σύνθεση και η Δομή του Δικαστηρίου της ΕΕ	32
3.1. Η Σύνθεση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης	34
3.1.1. Σχηματισμός της Δικαστικής Σύνθεσης του Δικαστηρίου της ΕΕ	35
3.1.2. Ο Θεσμός των Γενικών Εισαγγελέων του Δικαστηρίου της ΕΕ	37
3.2. Η Σύνθεση του Γενικού Δικαστηρίου της ΕΕ	38
3.2.1. Ο Σχηματισμός της Δικαστικής Σύνθεσης του Γενικού Δικαστηρίου της ΕΕ	40
3.3. Η Σύνθεση του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης	41
3.4. Η Ανεξαρτησία Δικαστών και Γενικών Εισαγγελέων	42

Κεφάλαιο IV: Η Αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της ΕΕ44

4.1.	Προσφυγή λόγω Παραβάσεως	44
4.2.	Προσφυγή Ακυρώσεως	46
4.3.	Προσφυγή κατά Παραλείψεως	49
4.4.	Αίτηση Αναιρέσεως	50
4.5.	Επανεξέταση	50
4.6.	Προσφυγές από τους Υπαλλήλους της ΕΕ	50
4.7.	Προσφυγή Αποζημιώσεως	51
4.8.	Μηχανισμός της Προδικαστικής Παραπομπής και ο Ρόλος των Εθνικών Δικαστηρίων στην Λειτουργία του	52

Κεφάλαιο V: Η Διαδικασία ενώπιον των Δικαστηρίων της ΕΕ55

5.1.	Υποβολή της Υπόθεσης ενώπιον του Δικαστηρίου και η Έγγραφη Διαδικασία	56
5.1.1.	Υποβολή Προδικαστικού Ερωτήματος	56
5.1.2.	Ευθείες Προσφυγές	56
5.2.	Διαδικαστικά Μέτρα και η Έκθεση Ακροατηρίου	57
5.3.	Συζήτηση κατά την Ακρόαση και οι Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα	57
5.4.	Αποφάσεις	58
5.5.	Ειδικές Διαδικασίες	58
5.5.1.	Απλοποιημένη Διαδικασία	58
5.5.2.	Ταχεία Διαδικασία	59
5.5.3.	Επείγουσα Προδικαστική Διαδικασία	59
5.6.	Έξοδα της Δίκης	59
5.7.	Γλωσσικό Καθεστώς	60

**Κεφάλαιο VI: Η Δικαστική Συνεργασία σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις. Η Δικαστική
Συνεργασία σε Ποινικές Υποθέσεις στην ΕΕ61**

6.1.	Η Δικαστική Συνεργασία σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις	61
6.2.	Η Δικαστική Συνεργασία σε Ποινικές Υποθέσεις στην ΕΕ	64

Κεφάλαιο VII: ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ, ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	69
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	73
Συνθήκες, Νόμοι, Κανονισμοί, Νομολογία	74
Διαδίκτυο	77

Κατάλογος Συντομογραφιών

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΕΠ : Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη

ΕΚΑΧ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

Ε.Σ.Δ.Α.: Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

ΕΥΡΑΤΟΜ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας

ΓΕΕΑ: Γραφείο Εναρμόνισης στο Πλαίσιο της Εσωτερικής Αγοράς

ΔΕΚ: Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

ΔΕΕ: Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΟΛΑΦ: Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης.

ΣΕΕ: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΣΛΕΕ: Συνθήκη Λισσαβόνας Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι: ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ

Η έννοια δίκαιο είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ίδια τη δημιουργία της κοινωνίας. Είναι σαφές ότι οι πρώτοι θετοί κανόνες δικαίου βοήθησαν τα μέγιστα στην βελτίωση και την εξέλιξη των πρώτων κοινωνικών σχηματισμών, οι οποίοι, μέσα από συνεχείς μεταβολές, προχώρησαν στη συνέχεια τη δημιουργία νέων κανόνων⁴.

Οι πηγές του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης διακρίνονται σε τρεις βασικές κατηγορίες: το πρωτογενές δίκαιο, το οποίο υπέχει ρόλο και θέση συνταγματικού δικαίου, το παράγωγο δίκαιο, που εξειδικεύει, εκτελεί και εμβαθύνει τους κανόνες του πρωτογενούς και το δίκαιο διεθνών συμφωνιών της Ένωσης το οποίο διέπεται από ιδιάζουσα λογική.⁵

1.1. Πρωτογενές Δίκαιο

Το πρωτογενές δίκαιο αποτελεί το σημαντικότερο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή υπερισχύει κάθε άλλης πηγής δικαίου. Το πρωτογενές δίκαιο αποτελείται κυρίως από τις Συνθήκες της Ε.Ε. οι οποίες περιλαμβάνουν τους τυπικούς και ουσιαστικούς κανόνες που μετουσιώνουν την εφαρμογή των πολιτικών των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων καθώς οι συνθήκες καθορίζουν τους τυπικούς κανόνες, που ορίζουν τον καταμερισμό των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών και που θεμελιώνουν την εξουσία των θεσμικών οργάνων. Επίσης, καθορίζουν ουσιαστικούς κανόνες, που προσδιορίζουν το πεδίο εφαρμογής των πολιτικών και διαρθρώνουν τη δράση των θεσμικών οργάνων.⁶

Το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης διακρίνεται σε γραπτό και μη άγραφο δίκαιο. Και οι δυο εκδοχές του πρωτογενούς δικαίου έχουν ίση τυπική αξία και εξίσου μεγάλη σπουδαιότητα. Ως *γραπτό πρωτογενές δίκαιο* είναι το σύνολο των ιδρυτικών Συνθηκών των Κοινοτήτων καθώς και οι συνθήκες διεθνούς δικαίου που τις έχουν τροποποιήσει. Πρόκειται για τις πράξεις που αποφασίζονται από τα κράτη μέλη κατά τους παραδοσιακούς κανόνες για τις διακρατικές

⁴ Βλ. Κωνσταντίνος Γε. Αθανασόπουλος, Διοικητικό Δίκαιο, τ.1^{ος}, εκδ. Κ.Ε.Μ.Ε.Α., Αθήναι, 2006, σ.22^ε.

⁵ Γ.-Ε. Φ. Καλαβρός – Θ.Γεωργόπουλος, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Θεσμικό Δίκαιο, Τόμος Ι, , Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ, 2010, Σ

⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:l14534&from=EL>

σχέσεις. Συνήθως προκύπτουν μετά από διακυβερνητική διάσκεψη, η οποία καταλήγει στην τυπική υπογραφή συμφωνιών διεθνούς δικαίου και στην πράξη αυτές οι συμφωνίες οφείλουν στη συνέχεια να κυρωθούν κατά τους εθνικούς συνταγματικούς κανόνες των κρατών μελών καθότι επηρεάζονται άμεσα από τις εθνικές σχετικές διεργασίες.⁷

Το ισοδύναμο προς το πρωτογενές γραπτό δίκαιο, το μη γραπτό δίκαιο δηλαδή το έθιμο προέρχεται τόσο από τα κράτη μέλη όσο και από τα θεσμικά όργανα. Οι γενικές αρχές του δικαίου πηγάζουν από το εθνικό δίκαιο αλλά λαμβάνουν συγκεκριμένη μορφή μετά από επεξεργασία που οφείλεται κυρίως στο Δικαστήριο της Ένωσης.⁸

1.1.1. Νομικό Καθεστώς του Πρωτογενούς Δικαίου⁹

Οποιοσδήποτε διεθνείς συμβάσεις που έχουν συνάψει μεταξύ τους τα κράτη μέλη πριν από τη συνθήκη της Ρώμης, παύουν να ισχύουν αν αντιβαίνουν σε πρωτογενές δίκαιο. Σύμφωνα με το άρθρο 4 της ΣΕΕ τα κράτη μέλη υποχρεούνται να απέχουν από κάθε μέτρο που δύναται να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των σκοπών της ΣΕΕ.

Οι οιοσδήποτε διεθνείς συμβάσεις που έχουν συνάψει τα κράτη μέλη με τρίτες χώρες, πριν από τη συνθήκη της Ρώμης, διατηρούνται σε ισχύ.¹⁰

Ένεκα της υπεροχής του πρωτογενούς δικαίου η ΕΕ δεν αναγνωρίζει τις διεθνείς συνθήκες που συνάπτουν τα κράτη μέλη με τρίτες χώρες μετά την Συνθήκη της Ρώμης και αντίκεινται στο πρωτογενές δίκαιο.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, το Δικαστήριο της ΕΕ αποδέχεται ότι οι διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επίκλησης ενώπιον του από ιδιώτες. Οι διατάξεις

⁷Ευγενία Ρ. Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοσης, , Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013, Σελ.433, 434, 435

⁸ Βλ. άρθρο 218 ΣΛΕΕ και Βιβλ. Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοσης, Ευγενία Ρ. Σαχπεκίδου, Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2013, Σελ. 435

⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:l14530&from=EL>

¹⁰Βλ. άρθρο 307 της συνθήκης ΕΚ και της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου (ΔΕΕ, International Fruit Company της 12ης Δεκεμβρίου 1972).

πρέπει να έχουν άμεσο αποτέλεσμα, το περιεχόμενό τους πρέπει να είναι σαφές, συγκεκριμένο και άνευ επιφυλάξεων (ΔΕΕ, Sagoil της 19ης Δεκεμβρίου 1968)¹¹.

1.1.2. Πεδίο Εφαρμογής του Πρωτογενούς Δικαίου

Το γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής του πρωτογενούς δικαίου ορίζει ότι το δίκαιο της ΕΕ εφαρμόζεται στα μητροπολιτικά εδάφη των κρατών μελών και σε ορισμένα νησιά και υπερπόντια εδάφη (όπως η Μαδέρα, οι Κανάριοι Νήσοι και τα υπερπόντια γαλλικά διαμερίσματα). Επίσης, εφαρμόζεται στα εδάφη των οποίων τις εξωτερικές σχέσεις χειρίζεται κράτος μέλος (όπως ή το Γιβραλτάρ και ή τις Νήσους Aland). Το Συμβούλιο δύναται να καθορίσει ιδιαίτερο καθεστώς σε ορισμένα εδάφη, π.χ., στο Γιβραλτάρ και στα νησιά Σαιν Πιερ και Μικελόν για τελωνειακά θέματα. Το κοινοτικό δίκαιο δεν εφαρμόζεται σε ορισμένα εδάφη όπως οι Νήσοι Φερόες.¹² Όσον αφορά το χρονικό πεδίο εφαρμογής του πρωτογενούς δικαίου, αυτό εφαρμόζεται από το χρόνο έναρξης ισχύος της συνθήκης, εκτός εάν προβλέπεται μεταβατική περίοδος. Σχετικά με τη διάρκεια εφαρμογής, τα κείμενα που υπάγονται στο πρωτογενές δίκαιο ισχύουν κατ' αρχήν επί απεριόριστο χρόνο.¹³

1.2. Παράγωγο Δίκαιο

Στο παράγωγο η δευτερογενές κοινοτικό δίκαιο εντάσσονται οι πράξεις εκείνες που παράγονται από τα Κοινοτικά Όργανα, το Συμβούλιο των Υπουργών και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, βάσει των αρμοδιοτήτων που προβλέπονται στο πρωτογενές δίκαιο. Στο παράγωγο δίκαιο περιλαμβάνονται:¹⁴

α) *Κανονισμός* όπου έχει γενική ισχύ και είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του και ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος μέλος. Ο Κανονισμός ως νομοθετική πράξη μπορεί να εκδοθεί από το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο με βάση τις προβλέψεις της συνθήκης ή ειδικής νομοθετικής

¹¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3A14530>

¹² Βλ. Το άρθρο 355 ΣΛΕΕ. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EL>

¹³ Βλ. Το άρθρο 356 ΣΛΕΕ. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EL>

¹⁴ Δονάτος Παπαγιάννης, Ευρωπαϊκό Δίκαιο.. Τέταρτη έκδοση. Εκδ. Αντ. Ν. Σακουλλά. 2011. Σελ. 263-286.

διαδικασίας. Επίσης ως νομική πράξη μπορεί να εκδοθεί και από την Επιτροπή καθώς και από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.¹⁵

β) *Η Οδηγία*, η οποία δεσμεύει το κράτος μέλος στο οποίο απευθύνεται όσον αφορά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αλλά αφήνει την επιλογή της δικαιοϊκής μορφής που θα λάβει στην αρμοδιότητα των εθνικών αρχών.¹⁶ Η οδηγία ως νομοθετική πράξη απευθύνεται σε όλα τα κράτη μέλη να μην έχει άμεση ισχύ. Η οδηγία ως νομοθετική πράξη εκδίδεται μόνο από το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο με βάση συνήθη ή ειδική νομοθετική διαδικασία. Ως μη νομοθετική μπορεί να εκδοθεί και από την Επιτροπή.¹⁷

γ) *Η Απόφαση*, η οποία είναι δεσμευτική ως προς όλα της τα μέρη για τους αποδέκτες που ορίζει. Οι αποφάσεις είναι ειδικές πράξεις με συγκεκριμένο περιεχόμενο και μπορούν να απευθύνονται και σε συγκεκριμένα κράτη μέλη και σε ιδιώτες.¹⁸

δ) *Οι συστάσεις και οι γνωμοδοτήσεις* δεν δημιουργούν δικαιώματα και υποχρεώσεις για τους αποδέκτες τους, παρέχουν όμως στοιχεία για την ερμηνεία και το περιεχόμενο του δικαίου της Ένωσης.¹⁹

Η δημιουργία κανόνων παράγωγου κοινοτικού δικαίου είναι συνεχής. Χάρη σε αυτό αποκτά περιεχόμενο το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης που χαράσσεται από τις ιδρυτικές συνθήκες και υλοποιείται και ολοκληρώνεται σταδιακά η ευρωπαϊκή έννομη τάξη.²⁰

1.3. Επικουρικό Δίκαιο

Το επικουρικό δίκαιο αποτελείται από τις άγραφες πηγές του ευρωπαϊκού δικαίου οι οποίες έχουν νομολογιακή προέλευση. Περιλαμβάνουν τις γενικές αρχές δικαίου και τους κανόνες

¹⁵ Βλ. Το άρθρο 132 ΣυνθΛΕΕ.

¹⁶ Βλ. Το άρθρο 297 παργ. 2 ΣυνθΛΕΕ.

¹⁷ Βλ. Το άρθρο 288 παργ. 2 ΣυνθΛΕΕ.

¹⁸ Βλ. Το άρθρο 288 παργ. 4 ΣυνθΛΕΕ.

¹⁹ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.2.1.html

²⁰ Klaus-Dieter Borchardt, Το Αλφάβητο του Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, , εκδ. Ευρωπαϊκή Ένωση, 2011, Printed in Luxembourg <http://eropa.eu>

διεθνούς δικαίου. Στις γενικές αρχές δικαίου περιλαμβάνονται και τα θεμελιώδη δικαιώματα τα οποία σύμφωνα με την νομολογία του ΔΕΕ τείνουν να καταστούν σταδιακά στοιχεία πρωτογενούς δικαίου.²¹ Το επικουρικό δίκαιο ως νομολογία του ΔΕΕ είναι προορισμένο να καλύψει οποιαδήποτε κενά αφήνει το πρωτογενές και/ή παράγωγο δίκαιο.

Το Δικαστήριο της ΕΕ έχει αποφασίσει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί υποκείμενο δικαίου ικανό να αναλάβει διεθνή ευθύνη έναντι τρίτων σε περίπτωση ζημιάς προκαλούμενης από αυτή την ίδια και υπόκειται στους κανόνες διεθνούς δικαίου.

Από το δημόσιο διεθνές δίκαιο δεν εφαρμόζονται όλες οι γενικές αρχές δικαίου αλλά εφαρμόζονται οι γενικές αρχές που δεν είναι ασυμβίβαστες με το Ευρωπαϊκό Δίκαιο όπως π.χ. η γενική αρχή της υποχρέωσης καλής πίστης, η αρχή *pacta sunt servanda* και η αρχή της εδαφικότητας.

Οι γενικές αρχές δικαίου προέρχονται από τη νομολογία του Δικαστηρίου της ΕΕ το οποίο άντλησε έμπνευση από το εθνικό δίκαιο. Παραδείγματα γενικών αρχών που τέθηκαν σε εφαρμογή το Δικαστήριο της ΕΕ είναι η εξωσυμβατική ευθύνη της ΕΕ, η αρχή της ασφάλειας δικαίου και η αρχή της δικαιολογημένης νόμιμης εμπιστοσύνης των πολιτών της ΕΕ έναντι των οργάνων της.

Τα θεμελιώδη δικαιώματα καταγράφονται σε τρεις πηγές: τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, ο οποίος σύμφωνα με το άρθρο 6 της Συνθήκης για ΕΕ έχει την ίδια νομική αξία με τις συνθήκες και έτσι έχει καταστεί πρωτογενές δίκαιο²², την Ε.Σ.Δ.Α. και τις συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών.²³

²¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=uriserv:l14533>

²² Βλ. Απόφαση του Δικαστηρίου, (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 26ης Φεβρουαρίου 2013, στην υπόθεση C-617/10 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:62010CJ0617>, Ανάκτηση 20.02.2016

²³ Βλ. Γνωμοδότηση 2/13 του Δικαστηρίου (ολομέλεια) της 18ης Δεκεμβρίου 2014, <http://curia.europa.eu> Ανάκτηση 20.02.2016

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II: Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (ΔΕΕ) ΣΤΗΝ ΔΙΑΠΛΑΣΗ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΕ. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΕ

2.1. Η Θέση και ο Ρόλος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου (ΔΕΕ) στην διάπλαση της Νομοθεσίας της ΕΕ

Η ιστορία των θεσμικών οργάνων της ΕΕ αρχίζει από το 1951 τότε που ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (στο εξής ΕΚΑΧ) με την υπογραφή της Συνθήκης του Παρισιού²⁴, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 23 Ιούλη του 1952. Κατά τη σύσταση της ΕΚΑΧ, οι δυο βιομηχανίες λειτουργούσαν υπό τέσσερα κύρια σώματα, τα οποία ονομάζονται: Ανώτατη Αρχή, Συμβούλιο των Υπουργών, Κοινή Συνέλευση και Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Η ίδρυση της ΕΚΑΧ επέφερε ως αποτέλεσμα την δημιουργία μιας έννομης τάξης ανεξάρτητης από την έννομη τάξη των έξι ιδρυτικών χωρών. Αναπόφευκτα η κοινοί κανόνες μιας έννομης τάξης θα πρέπει να ελέγχονται από ένα ανεξάρτητο δικαιοδοτικό όργανο. Το όργανο αυτό δεν μπορεί να είναι ένα από τα εθνικά δικαστήρια των έξι ιδρυτικών χωρών καθώς οι κανόνες δικαίου σε κάθε ιδρυτικό κράτος ερμηνεύονται διαφορετικά από τα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα. Υπό τις συνθήκες αυτές, η ενιαία εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης σε όλα τα κράτη μέλη θα ήταν προβληματική. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ίδρυση ενός υπερεθνικού δικαστηρίου, το 1957, το οποίο αποτελεί δικαιοδοτικό όργανο της ΕΕ.²⁵

Το Δικαστήριο ήταν ένα υπερεθνικό δικαστικό όργανο, εξασφαλίζοντας την εκτέλεση της συμμόρφωσης με το δίκαιο κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή της συνθήκης ΕΚΑΧ. Σε γενικές γραμμές, το Δικαστήριο διαμορφώθηκε μετά το γαλλικό Conseil d'Etat, το οποίο είναι το

²⁴ Josephine Steiner, Lorna Woods, EU Law, 10th Edition, 2009, OXFORD University Press. Pp.3,4.

²⁵ Klaus-Dieter Borchardt, Το Αλφάβητο του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης Εκδ. Ευρωπαϊκή Ένωση, 2011, Βρυξέλες, Σελ.73

ανώτερο γαλλικό δικαστήριο και αρμόδιο για την αναθεώρηση των αποφάσεων της κυβέρνησης και την εποπτεία της τήρησης από την κυβέρνηση των ορίων της εξουσίας τους.²⁶

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση έλαβε χώρα την 25^η Μαρτίου 1957 όταν υπογράφηκαν από τις ιδρυτικές χώρες της Συνθήκης ΕΚΑΧ, δυο Συνθήκες οι οποίες τέθηκαν σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1958 και ενσωμάτωσαν την Συνθήκη της ΕΚΑΧ. Οι Συνθήκες αυτές ήταν οι Συνθήκες της Ρώμης οι οποίες δημιούργησαν την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομική Ενέργεια (ΕΥΡΑΤΟΜ), οι οποίες επεκτάθηκαν σε ένα ευρύτερο φάσμα της οικονομίας.²⁷

Το 1987 τέθηκε σε ισχύ η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη από τα τότε δώδεκα κράτη μέλη, η οποία επέφερε μια σημαντική εξέλιξη: η διαδικασία για την λήψη αποφάσεων από τα όργανα της ΕΟΚ αναθεωρήθηκε και συγκεκριμένα ενισχύθηκε ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη θέσπιση της νομοθεσίας κ.τ.λ.. Μια άλλη καινοτομία της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης ήταν η δημιουργία του Πρωτοδικείου, το οποίο ξεκίνησε τις εργασίες του το 1989, με αποτέλεσμα ένα μέρος της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων να μεταφερθεί στο Πρωτοδικείο, με σκοπό τη μείωση της επιβάρυνσης του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Το 1993 τέθηκε σε ισχύ η Συνθήκη του Μάαστριχτ η οποία²⁸ επέφερε δραστικές αλλαγές στην διαμόρφωση του θεσμικού συστήματος της ΕΕ. Η Συνθήκη αυτή εκχώρησε ορισμένες αρμοδιότητες, οι οποίες ταξινομούνται σε τρεις μεγάλες ομάδες που συνήθως αναφέρονται ως «πυλώνες»: ο πρώτος «πυλώνας» αποτελείτο από τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, και παρείχε το πλαίσιο εντός του οποίου ασκούσαν από τα κοινοτικά θεσμικά όργανα οι αρμοδιότητες σε τομείς που διέπονταν από τη Συνθήκη, για τους οποίους τα κράτη μέλη είχαν μεταβιβάσει την κυριαρχία τους, ο δεύτερος «πυλώνας» ήταν η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας που προβλέπονταν στον τίτλο V της Συνθήκης, ο τρίτος «πυλώνας» ήταν η συνεργασία στους

²⁶ <http://jurnal.org/articles/2013/uri120.html> Σχηματισμό της δομής του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τατιάνα Komarova Vyacheslanovna. Επίσημη Εφημερίδα των επιστημονικών δημοσιεύσεων και μεταπτυχιακών διδακτορικών φοιτητών της Ρωσίας.

²⁷ Josephine Steiner, Lorna Woods EU Law, 10th Edition, 2009, OXFORD University Press. Pp.3

²⁸ Klaus-Dieter Borchardt, The ABC OF EUROPEAN UNION LAW, European Union, 2010, P.12

τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων που προβλέπονταν στον τίτλο VI της Συνθήκης. Οι διατάξεις των τίτλων V και VI προέβλεπαν διακυβερνητική συνεργασία η οποία χρησιμοποιούσε τα κοινά θεσμικά όργανα και ενισχυόταν με ορισμένα υπερεθνικά στοιχεία, όπως η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και η διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.²⁹

Η μεταρρύθμιση όμως του θεσμικού συστήματος της ΕΕ δεν κρίθηκε λειτουργική, επειδή ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθεί η περαιτέρω διεύρυνση της Ένωσης στο πλαίσιο του ισχύοντος συστήματος. Έτσι το 1997 υπεγράφη η Συνθήκη του Άμστερνταμ που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες για την ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς πράξεις (εισέλθη σε ισχύ την 1η Μαΐου 1999). Η Συνθήκη του Άμστερνταμ δεν έχει επιτρέπει σημαντικές αλλαγές στο θεσμικό σύστημα, ωστόσο, εισήγαγε κάποιες προσαρμογές στην αρμοδιότητα της Ένωσης και της κοινότητας.³⁰

Περαιτέρω, το 2001 υπογράφηκε η Συνθήκη της Νίκαιας, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 2003 και στην πραγματικότητα έφερε μια επαναστατική ρύθμιση αφού αύξησε τον αριθμό των μελών της ΕΕ. Επίσης η Συνθήκη της Νίκαιας επέφερε μεγάλη μεταρρύθμιση και στο δικαστικό σύστημα της ΕΕ, αφού η εξουσίες του Πρωτοδικείου αυξήθηκαν προκειμένου να συμπεριληφθούν ορισμένες κατηγορίες προδικαστικών αποφάσεων. Περαιτέρω μια άλλη μεταρρύθμιση στο δικαστικό σύστημα της ΕΕ, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Νίκαιας ήταν η εξουσία του Συμβουλίου, κατόπιν ομόφωνης απόφασης του, να συγκροτεί δικαιοδοτικά τμήματα. Όλες αυτές οι λειτουργικές διατάξεις, ιδίως σχετικά με τις αρμοδιότητες του Πρωτοδικείου, περιέχονται στο κείμενο της Συνθήκης.³¹

Ο αριθμός των ειδικευμένων Δικαστηρίων δεν περιορίζεται, αλλά αυτή τη στιγμή δημιουργείται μόνο ένα τέτοιο Δικαστήριο, το Δικαστήριο της Δημόσιας Διοίκησης της ΕΕ, το οποίο είναι

²⁹Οι Συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.3.html

³⁰ The Treaty of Amsterdam, by Philippe Manin // Columbia Journal of European Law. – 1998. – Vol. 4. – P. 1-26. http://www.cjel.net/print/4_1-manin/

³¹The Treaty of Nice and Convention on the Future of Europe, Petr Novak, 10/2015 http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.4.html

αρμόδιο για την επίλυση των διαφορών μεταξύ της ΕΕ και των εργαζομένων του. Στην Συνθήκη της Νίκαιας, τα κράτη μέλη έχουν επισυνάψει το Πρωτόκολλο Νο. 13, για τη δημιουργία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το οποίο θα είναι αρμόδιο για την επίλυση των διαφορών μεταξύ της Κοινότητας και των υπαλλήλων της. Για το θέμα αυτό η Επιτροπή είχε ετοιμάσει μια πρόταση το Νοέμβριο του 2003 για την έκδοση της απόφασης από το Συμβούλιο. Την 2^η Νοεμβρίου 2004, το Συμβούλιο εξέδωσε την απόφαση 2004/752 με την οποία ιδρύοταν του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης της ΕΕ.³²

Ορισμένες αλλαγές που έγιναν στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη της τάξεως του σχηματισμού της δικαστικής εξουσίας, στο σύνολό τους, προβλέπουν υψηλές απαιτήσεις για τους υποψηφίους για τις δικαστικές θέσεις. Στην πραγματικότητα, το υψηλό επαγγελματικό επίπεδο του υποψηφίου που απαιτείται και που δεν ήταν διαθέσιμο κατά το παρελθόν είναι οι υψηλού επιπέδου νομικές γνώσεις. Επίσης, απαιτείται υψηλού επιπέδου ηθικός χαρακτήρας και αναγνωρισμένη φήμη για ανεξάρτητη δικαστική κρίση. Από αυτή την άποψη το Δικαστήριο είναι αναπόσπαστο μέρος των αρχών στις δημοκρατικές χώρες και αποσκοπεί κυρίως στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ελευθεριών. Ως εκ τούτου, τα ειδικά κριτήρια επιλογής των Δικαστών ως προϋπόθεση για την ανεξαρτησία των Δικαστών πρέπει να τηρούνται αναφορικά με την επιλογή των υποψηφίων για το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων καθώς και για τον διορισμό των υποψηφίων στο Γενικό Δικαστήριο και στον διορισμό των Δικαστών των ειδικευμένων δικαστηρίων.³³

2.2. Οι Προοπτικές Ανάπτυξης του Δικαστικού Συστήματος ΕΕ

Το δικαστικό σύστημα της ΕΕ λειτουργεί ως ένα ανεξάρτητο μη πολιτικό υπερεθνικό όργανο. Αυτό είναι ένα από τα πιο σημαντικά νομικά μέσα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Για την διασφάλιση της εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ και των ιδεών της ΕΕ είναι απαραίτητη η

³²Απόφαση του Συμβουλίου της 2 Νοεμβρίου 2004 για την ίδρυση Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2004/75ΕΚ, Ευρατόμ)

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004D0752&from=EN>

³³ Α. Μ. Εντιν, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Νέο Στάδιο Εξελίξεων:2009-2017, Εκδ. 5^η, Μόσχα 2009, Σελ.10. (Л. М. Энтин, Право Европейского Союза. Новый этап эволюции: 2009–2017 годы, Серия «Общие пространства России — ЕС: право, политика, экономика», Москва 2009.

παρουσία ενός ανεξάρτητου δικαστικού μηχανισμού, μόνο το Δικαστήριο της ΕΕ μπορεί να διασφαλίσει την επιτυχημένη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης. Για να υπάρξει ένας επιτυχημένος δικαστικός μηχανισμός εντός της ΕΕ θα πρέπει να υπάρχει αποτελεσματική ενσωμάτωση της νομοθεσίας. Η απουσία του δικαστικού συστήματος να εξασφαλίσει την εκπλήρωση των απαιτήσεων της νομοθεσίας για την ένταξη, ουσιαστικά καταργεί την ίδια την ύπαρξη ενός ανεξάρτητου δικαστικού σώματος, και ως εκ τούτου, την ύπαρξη της νομικής κοινότητας. Σε περίπτωση απουσίας υποχρεωτικών νομικών κανονισμών, η θετική εξέλιξη της διαδικασίας ολοκλήρωσης είναι σχεδόν αδύνατη. Η αυτονομία, το νομικό σύστημα και ανεξάρτητος δικαστικός μηχανισμός που να εξασφαλίζει την τήρηση και την εφαρμογή του νόμου είναι η πιο σημαντική εγγύηση της ολοκλήρωσης.

Ο υψηλός βαθμός δραστηριότητας και η έγκυρη νομολογία συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση της αξίας και του αντικτύπου του υπερεθνικού οργάνου. Το μειονέκτημα ήταν η εισροή αγωγών και αύξηση της επιχειρησιακής πολυπλοκότητας των υποθέσεων που έχουν εισηχθεί στο Δικαστήριο. Προσπαθώντας να ξεπεράσουν τις δυσκολίες και να βελτιώσει τη δικαστική διαδικασία, οι συντάκτες της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης προέβλεψαν τη δημιουργία ενός θυγατρικού δικαστικού οργάνου. Ως αποτέλεσμα, το 1988, ιδρύθηκε ως θυγατρικό σώμα στο Δικαστήριο της ΕΕ και άρχισε να λειτουργεί το Πρωτοδικείο. Σύμφωνα με τον Έντιν “η *περεστρόικα πρέπει να συνεχιστεί*”.³⁴

Η νέα μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος της ΕΕ βασίζεται στη Συνθήκη της Νίκαιας το 2001. Το Πρωτοδικείο απέκτησε την ιδιότητα της ανεξάρτητης δικαστικής αρχής καθώς έγινε πλέον δικαστήριο της γενικής αρμοδιότητας. Στην αρμοδιότητά του Πρωτοδικείου εμπίπτουν όλες οι νομικές υποθέσεις εκτός από εκείνες που υπόκεινται στον έλεγχο του Δικαστηρίου ΕΕ. Το Δικαστήριο της ΕΕ έχει την αρμοδιότητα να δικάζει τις διαφορές μεταξύ των κρατών μελών, των κρατών μελών και των οργάνων της ΕΕ και των οργάνων της ΕΕ μεταξύ τους.

³⁴ Α. Μ. Εντιν, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Νέο Στάδιο Εξελίξεων: 2009-2017, Εκδ. 5^η, Μόσχα 2009, Σελ.10. (Л. М. Энтит, Право Европейского Союза. Новый этап эволюции: 2009–2017 годы, Серия «Общие пространства России — ЕС: право, политика, экономика», Москва 2009. Стр.176.

Σύμφωνα με το άρθρο 10 της ΣΕΕ, τα τρία δικαιοδοτικά όργανα του δικαστικού συστήματος της ΕΕ που αποτελούν το σύνολο του δικαστικού συστήματος της ΕΕ είναι το Δικαστήριο της ΕΕ, το Γενικό Δικαστήριο και τα Ειδικευμένα Δικαστήρια.³⁵

Λόγω της εξέλιξης του Ευρωπαϊκού Δικαίου, το ΔΕΕ επιφορτίστηκε με την εκδίκαση ενός αυξανόμενου αριθμού υποθέσεων πράγμα που έθεσε σε κίνδυνο την αξιοπιστία του σε δικονομικό επίπεδο αφού η ορθή απονομή δικαιοσύνης απαιτούσε εκδίκαση εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, εξού και η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη προέβλεψε την δημιουργία του Πρωτοδικείου με σκοπό την αποσυμφόρηση της δικαιοδοτικής λειτουργίας του ΔΕΕ. Ειδικότερα με τη Συνθήκη της Νικαίας ο ρόλος του ΠΕΚ αναβαθμίστηκε μέσω της διεύρυνσης και εμβάθυνσης των αρμοδιοτήτων του. Συγκεκριμένα, το ΠΕΚ κατέστη το κατεξοχήν Δικαστήριο ουσίας, αποκτώντας πλέον τη σχετική αρμοδιότητα εκδίκασης του συνόλου σχεδόν των υποθέσεων που ανήκουν στην κοινοτική δικαιοδοτική αρμοδιότητα, ενώ παράλληλα απέκτησε και την δυνατότητα έκδοσης αποφάσεων επί προδικαστικών ερωτημάτων. Ο ρόλος του επιβεβαιώνεται από το (νέο) Γενικό Δικαστήριο στο αρ. 19, παρ. 1 ΣυνθΛΕΕ.³⁶

Με βάση τη Συνθήκη της Λισσαβόνας, η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου της ΕΕ επεκτείνεται πλέον σε όλες τις δραστηριότητες της Ένωσης με εξαίρεση την ΚΕΠΠΑ. Ο αριθμός των Γενικών Εισαγγελέων αυξάνεται από οκτώ σε έντεκα. Τα ειδικά Δικαστήρια μπορούν να συγκροτηθούν με τη συγκατάθεση του Κοινοβουλίου και διευκολύνεται η πρόσβαση των πολιτών στο Δικαστήριο της ΕΕ. Προβλέπεται η σύσταση Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας προκειμένου να ερευνώνται, να διώκονται και να παραπέμπονται στη δικαιοσύνη αδικήματα εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης.³⁷

Να σημειωθεί ότι το Γενικό Δικαστήριο και το Δικαστήριο σε υποθέσεις δημόσιας διοίκησης μετά τις αλλαγές της Λισσαβόνας δεν έχουν λάβει ξεχωριστό καθεστώς ως θεσμοί. Ως εκ

³⁵ Λ. Μ. Εντιν, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Νέο Στάδιο Εξελίξεων:2009-2017, Εκδ. 5^η, Μόσχα 2009, Σελ.10. (Л. М. Энтин, Право Европейского Союза. Новый этап эволюции: 2009–2017 годы, Серия «Общие пространства России — ЕС: право, политика, экономика», Москва 2009. Стр.178-180.

³⁶ Γ.-Ε. Φ. Καλαβρός – Θ. Γ. Γεωργόπουλος, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θεσμικό Δίκαιο. Τόμος 1, 2010, Νομική Βιβλιοθήκη. Σελ. 147

³⁷ Η Συνθήκη της Λισσαβόνας,

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuld=FTU_1.1.5.html

τούτου, κατά τη χρήση του όρου ως το δικαστικό σύστημα της ΕΕ, δεν πρόκειται για ξεχωριστά δικαστικά συστήματα, όπως και τα εθνικά δικαστήρια. Έτσι, το Γενικό Δικαστήριο δημιουργήθηκε ως υποδεέστερο σώμα, για τη συμπλήρωση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Σε περίπτωση αυτή, η έδρα του Γενικού Δικαστηρίου είναι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι, το Γενικό Δικαστήριο είναι ένα οργανικό τμήμα του δικαστικού συστήματος της ΕΕ, αλλά υπόκειται στο Δικαστήριο της ΕΕ. Το ίδιο μπορεί να λεχθεί και για το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης, αλλά με τη διαφορά ότι δημιουργήθηκε ως Πρωτοδικείο (τώρα στο Γενικό Δικαστήριο), και υπόκειται σε αυτό. Αυτό επιβεβαιώνεται κυρίως από το γεγονός ότι το Δικαστήριο ενεργεί ως δευτεροβάθμιο π.χ. σε σχέση με το Γενικό Δικαστήριο. Σε αντίθεση με τις αποφάσεις του Γενικού Δικαστηρίου και του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης, οι αποφάσεις του Δικαστηρίου είναι οριστικές και δεν υπόκεινται σε έφεση.

Με την εξέλιξή του το ΔΕΕ δείχνει ότι ήταν ο κυρίαρχος παράγοντας στη διαμόρφωση νομοθετικής ενσωμάτωσης. Το ΔΕΕ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το δίκαιο της ΕΕ αποτελεί μια νέα μοναδική έννομη τάξη και δεν είναι διεθνούς χαρακτήρα. Το Διεθνές Δίκαιο ακολουθεί μια άλλη φιλοσοφία από το Δίκαιο της ΕΕ καθώς το μεν πρώτο στοχεύει στην συνεργασία των μελών της διεθνούς κοινότητας και το δεύτερο έχει σκοπό την ανάπτυξη και την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Το διεθνές δίκαιο είναι εν γένει συμβατικό σε αντίθεση με το δίκαιο της Ένωσης που αναπτύσσεται σε σημαντικό βαθμό από τους οργανισμούς της ΕΕ.

Το δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης συμπληρώνεται από τα Δικαστήρια των κρατών μελών, τα οποία μετέχουν επίσης στο ενωσιακό δικαιοδοτικό έργο. Τα εθνικά Δικαστήρια σε επίπεδο κρατών μελών είναι αρμόδια παράλληλα προς το Δικαστήριο της ΕΕ να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν ενωσιακό δίκαιο για σειρά ζητημάτων.³⁸

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η εποπτεία για την τήρηση του Ευρωπαϊκού Δικαίου ασκείται μέσω της Επιτροπής, πρώτα όμως μέσω του δικαιοδοτικού έργου των τριών Δικαστηρίων της Ένωσης. Η δικαστική λειτουργία στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών διεθνών οργανισμών είναι η μόνη από τις τρεις λειτουργίες που ανταποκρίνονται πλήρως στις εθνικές αντιστοιχίες. Το σύστημα της

³⁸Δονάτος Παπαγιάννης, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Τέταρτη έκδοση. Εκδ. Αντ. Ν. Σακουλλα. 2011. Σελ. 201.

απονομής δικαιοσύνης σε ενωσιακό επίπεδο δεν μπορεί να περιγραφεί απλά με την παράθεση του τρόπου συγκρότησης και των εξουσιών των τριών δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης,³⁹ δεδομένου ότι το Δικαστήριο της ΕΕ έχει ευρείες εξουσίες που του δίνουν τα θεμέλια των Συνθηκών της ΕΕ και τα οποία του επιτρέπουν να ασκεί δικαστικό έλεγχο σημαντικών μερών της νομοθεσίας της ΕΕ. Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι, ως δικαστικό όργανο του διεθνούς οργανισμού, το Δικαστήριο της ΕΕ έχει μόνο εκείνες τις αρμοδιότητες, οι οποίες του έχουν ανατεθεί από τους κανόνες του δικαίου της ΕΕ.

Για να μπορεί να υπάρξει η αρμονική και ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ στα κράτη μέλη έχει καθαιρεθεί ένας οργανωτικός δεσμός μεταξύ του ΔΕΕ και των εθνικών Δικαστηρίων.

Το πεδίο εφαρμογής των αρμοδιοτήτων του Δικαστηρίου της ΕΕ σύμφωνα με τα άρθρα 258-273 της Συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ, περιλαμβάνει τα εξής:⁴⁰

- Έλεγχο για τις παραβιάσεις του δικαίου της ΕΕ από τα κράτη μέλη. Αυτός ο έλεγχος πραγματοποιείται με την εξέταση της μη συμμόρφωσης με τη νομοθεσία της ΕΕ σχετικά με τους ισχυρισμούς,
- Έλεγχο της νομιμότητας των δραστηριοτήτων ή παραλείψεις των οργάνων της ΕΕ. Πραγματοποιείται κυρίως μέσω της εξέτασης των προσφυγών (αγωγών) για ακύρωση νομοθεσίας της ΕΕ, ενδεχόμενης αδράνειας των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, εξαιρέσεων από την έλλειψη νομιμότητας ενεργειών φορέων που μπορούν να υποβάλλονται από τα κράτη μέλη, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, καθώς και, υπό ορισμένες προϋποθέσεις από τα φυσικά πρόσωπα,
- Ερμηνεία του δικαίου της ΕΕ στη διαδικασία έκδοσης προδικαστικής απόφασης, η οποία πραγματοποιείται μέσα από την υποβολή της αίτησης για εξέταση προδικαστικών ερωτημάτων σχετικά με την ερμηνεία των κανόνων δικαίου της ΕΕ,
- Εκτίμηση του κύρους των πράξεων των οργάνων με την αναθεώρηση των προδικαστικών ζητημάτων σχετικά με την εκτίμηση της πραγματικότητας των πράξεων,

³⁹ Ευγενία Ρ. Σαχηκείδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοσης, Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013, Μέρος πέμπτο, Η Έννομη προστασία στην Ευρωπαϊκή Ένωση

⁴⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EL>

- Δήλωση της εξωσυμβατικής ευθύνης της ΕΕ. Οι ίδιες οι συμβάσεις μπορούν να περιλαμβάνουν συμβιβαστική ρήτρα που επιτρέπουν την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της ΕΕ, η συμβατική ευθύνη μεταφέρεται στη δικαιοδοσία των εγχώριων δικαστηρίων των κρατών μελών.
- Διαφορές μεταξύ της ΕΕ και των υπαλλήλων της και άλλων παραγόντων στην υπηρεσία της.
- Συμβουλευτικές γνώμες σε σχέση με τις διεθνείς συνθήκες.
- Προσφυγές κατά των αποφάσεων του Δικαστηρίου.

Το Δικαστήριο της ΕΕ έχει την εξουσία να εξετάζει τις καταγγελίες σχετικά με τη νομιμότητα πράξεων των θεσμικών οργάνων της ΕΕ (άρθρο 263 της συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ), απαιτήσεις κατά της αδράνειας οργάνων και οργάνων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (άρθρο 265 της Συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ), διαφορές σχετικά με τις αποζημιώσεις (άρθρο 268 της Συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ), διαφορές μεταξύ της Ένωσης και των υπαλλήλων της (άρθρο 270 της Συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ), και διαφορές σχετικά με τις επιδόσεις των χωρών μελών (άρθρο 271 της Συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ) μελών του Χάρτη της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των πράξεων των οργάνων της με εξαίρεση εκείνες που υποβάλλονται στη δικαιοδοσία των ειδικών Δικαστηρίων.

Πέρα από τις διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου η οργάνωση ή η λειτουργία του ΔΕΕ καθορίζονται από τον Οργανισμό του που παραδοσιακά υιοθετείται υπό μορφή πρωτοκόλλου και από τον Κανονισμό λειτουργίας του. Δυνάμει του άρθρου 281 παρ. 2 ΣυνθΛΕΕ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με την συνήθη νομοθετική διαδικασία, μπορούν να τροποποιούν τις διατάξεις του Οργανισμού, εξαιρέσει του τίτλου 1 (σχετικά με την υπηρεσιακή κατάσταση των Δικαστών και των Γενικών Εισαγγελέων) και του άρθρου 64, περί γλωσσικού καθεστώ της διαδικασίας του Οργανισμού.⁴¹

⁴¹ Γ.-Ε. Φ. Καλαβρός – Θ. Γ. Γεωργόπουλος, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης/Θεσμικό Δίκαιο, Τόμος 1, 2010, Νομική Βιβλιοθήκη. Σελ. 147.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ: Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΑΙ Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΕ

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ιδρύθηκε το 1952 και έχει ως αποστολή να εξασφαλίζει "την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή" των Συνθηκών που καθορίζεται στο παρ. 1 άρθρο 19 της Συνθήκης της Λισσαβώνας⁴². Στο πλαίσιο της αποστολής αυτής το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ελέγχει τη νομιμότητα των πράξεων των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, φροντίζει για την εκ μέρους των κρατών μελών την τήρηση των απορρεουσών από τις Συνθήκες υποχρεώσεων τους και ερμηνεύει το δίκαιο της Ένωσης κατόπιν υποβολής αίτησης εκ μέρους των εθνικών δικαστών.

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί τη δικαστική αρχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και φροντίζει για την ομοιόμορφη εφαρμογή και ερμηνεία του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, σε συνεργασία με τα Δικαστήρια των κρατών μελών.⁴³

Η έδρα του Δικαστηρίου της ΕΕ βρίσκεται στο Λουξεμβούργο και περιλαμβάνει τρία δικαιοδοτικά όργανα:⁴⁴

Το Δικαστήριο είναι το πρώτο και ιεραρχικά ανώτερο δικαστήριο που αποτελεί το πρώην Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) (Court of Justice).

Το Γενικό Δικαστήριο, το πρώην Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΠΕΚ) (Court of First Instance).

Τα ειδικευμένα Δικαστήρια, τα οποία με την Συνθήκη της Νικαίας ονομάζονταν Δικαιοδοτικά Τμήματα. Ήδη έχει ιδρυθεί το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης της ΕΕ.

⁴²Γ.-Ε. Φ. Καλαβρός – Θ. Γ. Γεωργόπουλος, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θεσμικό Δίκαιο. Τόμος 1, 2010, Νομική Βιβλιοθήκη. Σελ. 146

⁴³http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/

⁴⁴Δονάτος Παπαγιάννης, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Τέταρτη έκδοση, κδ. Αντ. Ν. Σακουλλα. 2011. Σελ. 201.

Όλες οι τρεις δικαστικές αρχές στο σύνολό τους εντάσσονται σε ενιαίο όργανο που ονομάζεται το Δικαστήριο της ΕΕ.⁴⁵

Τα ανωτέρω σώματα εξασφαλίζουν την ορθή ερμηνεία και εφαρμογή του πρωτογενούς δικαίου και του παράγωγου δικαίου της ΕΕ στην επικράτειά της. Το Δικαστήριο ελέγχει τη νομιμότητα των πράξεων των θεσμικών οργάνων της Ένωσης και αποφαινεται σχετικά με τον σεβασμό από τα κράτη μέλη των υποχρεώσεων που υπέχουν βάσει του πρωτογενούς και του παράγωγου δικαίου. Ερμηνεύει επίσης το δίκαιο της Ένωσης, απαντώντας στα προδικαστικά ερωτήματα που υποβάλλουν οι εθνικοί Δικαστές.⁴⁶

Η οργάνωση, σύνθεση και λειτουργία των τριών Δικαστηρίων, που απαρτίζουν το ΔΕΕ, διέπεται από τρεις κατηγορίες θεμελιωδών κειμένων. Πρώτα, από την Συνθήκη και κυρίως από τα άρθρα 251 επ. ΣΛΕΕ (πρώην 220 επ. ΣΕΚ), ειδικότερα δε τα άρθρα 251-253 ΣΛΕΕ αφορούν το Δικαστήριο (221-223 ΣΕΚ για το ΔΕΚ), άρθρα 254-256 το Γενικό Δικαστήριο (224 ΣΕΚ για το ΠΕΚ) και 257 ΣΛΕΕ τα ειδικευμένα δικαστήρια (225 Α ΣΕΚ για τα δικαιοδοτικά τμήματα). Δεύτερο, η οργάνωση των τριών Δικαστηρίων και βασικοί δικονομικοί κανόνες λειτουργίας τους περιέχονται στο Πρωτόκολλο περί του Οργανισμού του ΔΕΕ σύμφωνα με το άρθρο 51 ΣΕΕ/Α έχουν ισχύ κανόνα του πρωτογενούς δικαίου (άρθρο 281 Ι ΣΛΕΕ). Και τρίτον, κάθε Δικαστήριο καταρτίζει τον Κανονισμό Διαδικασίας του και το καταρχήν κείμενο που περιέχει τις δικονομικές διατάξεις λειτουργίας του.⁴⁷ Ο κανονισμός Διαδικασίας αποτελεί πράξη του Δικαστηρίου, του Γενικού Δικαστηρίου ή των ειδικευμένων δικαστηρίων και αρχίζει να ισχύ αφού πρώτα εγκριθεί από το Συμβούλιο.⁴⁸

⁴⁵Art. 19(1) TFEU. The Court of Justice of the European Union. Michal Bobek. Department of European Legal Studies. Research Paper in Law, 02/2014

<http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199672646.001.0001/oxfordhb-9780199672646-e-11>

⁴⁶http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.3.9.html

⁴⁷ Ευγενία Ρ. Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοσης, Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013, Σελ.527-529

⁴⁸ Βλ. άρθρο 240 ΣΛΕΕ

3.1. Η σύνθεση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το Δικαστήριο απαρτίζεται από 28 Δικαστές και 11 Γενικούς Εισαγγελείς. Οι Δικαστές και οι Γενικοί Εισαγγελείς διορίζονται με κοινή συμφωνία από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών μετά από διαβούλευση με την Επιτροπή επιφορτισμένη να γνωμοδοτεί επί της καταλληλότητας των προτεινομένων υποψηφίων για την άσκηση των σχετικών καθηκόντων. Η θητεία τους είναι εξαετής και ανανεώσιμη και επιλέγονται μεταξύ προσωπικοτήτων που παρέχουν πλήρη εγγύηση ανεξαρτησίας και συγκεντρώνουν στις χώρες τους τις αναγκαίες προϋποθέσεις για διορισμό στα ανώτατα δικαστικά αξιώματα ή είναι νομικοί αναγνωρισμένου κύρους.⁴⁹

Το Δικαστήριο μπορεί να συνεδριάζει σε ολομέλεια, ως τμήμα μείζονος συνθέσεως ή κατά πενταμελή ή τριμελή τμήματα.⁵⁰

Η ολομέλεια συνεδριάζει στις ειδικές περιπτώσεις που προβλέπονται από τον Οργανισμό του Δικαστηρίου (ιδίως όταν καλείται να παύσει τον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή ή να απαλλάξει από τα καθήκοντά του ένα μέλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής λόγω παραβάσεως των υποχρεώσεών του) και όταν το Δικαστήριο εκτιμά ότι η υπόθεση είναι εξαιρετικής σημασίας.

Το Δικαστήριο συνεδριάζει ως τμήμα μείζονος συνθέσεως όταν το ζητήσει κράτος μέλος ή όργανο που είναι διάδικος, καθώς και όταν η υπόθεση είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη ή σημαντική. Οι υπόλοιπες υποθέσεις εκδικάζονται από τα πενταμελή ή τα τριμελή τμήματα. Οι πρόεδροι των πενταμελών τμημάτων εκλέγονται για τρία έτη, οι δε των τριμελών τμημάτων για ένα έτος.⁵¹

Το Δικαστήριο συγκροτεί πενταμελή και τριμελή τμήματα, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 16 του Οργανισμού,⁵² και αποφασίζει για την τοποθέτηση των δικαστών σ' αυτά. Το Δικαστήριο καθορίζει τα πενταμελή τμήματα στα οποία ανατίθενται οι υποθέσεις περί των

⁴⁹ http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/el/

⁵⁰ Klaus-Dieter Borchardt, Το Αλφάβητο του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης Εκδ. Ευρωπαϊκή Ένωση, 2011, Βρυξέλες, Σελ.76

⁵¹ http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/

⁵² Κωδικοποιημένο Κείμενο του οργανισμού του ΔΕΕ, Τίτλος Ι, http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2016-01/tra-doc-el-div-c-0000-2016-201600259-05_01.pdf Ανάκτηση 20.02.2016

οποίων γίνεται λόγος στο άρθρο 104β⁵³ για περίοδο ενός έτους. Αμέσως μετά την κατάθεση του εισαγωγικού δικογράφου της δίκης, ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου ορίζει τον εισηγητή δικαστή. Για τις υποθέσεις περί των οποίων γίνεται λόγος στο άρθρο 104β, ο εισηγητής δικαστής επιλέγεται μεταξύ των δικαστών του τμήματος το οποίο έχει καθοριστεί σύμφωνα με την παράγραφο 1, κατόπιν προτάσεως του προέδρου του τμήματος αυτού. Αν το τμήμα αποφασίσει να μην ακολουθήσει για μια υπόθεση την επείγουσα διαδικασία, ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου μπορεί να αναθέσει εκ νέου την υπόθεση σε εισηγητή Δικαστή τοποθετημένο σε άλλο τμήμα. Ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος κάποιου εισηγητή Δικαστή. Για τις υποθέσεις που παραπέμπονται σε δικαστικό σχηματισμό σύμφωνα με το άρθρο 44, παράγραφος 3, με τον όρο “Δικαστήριο” στον παρόντα κανονισμό νοείται ο σχηματισμός αυτός.⁵⁴ Το Δικαστήριο ασκεί την ανώτατη και συγχρόνως αποκλειστική δικαστική εξουσία σε όλα τα τμήματα του δικαίου της Ένωσης. Το καθήκον του είναι γενικά να εξασφαλίζει «την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και εφαρμογή της συνθήκης».⁵⁵

3.1.1. Σχηματισμός της Δικαστικής Σύνθεσης του Δικαστηρίου της ΕΕ

Σύμφωνα με το άρθρο 19 παρ. 2 της ΣυνθΛΕΕ, το Δικαστήριο απαρτίζεται από ένα Δικαστή ανά κράτος μέλος. Επικουρείται από Γενικούς Εισαγγελείς, ο αριθμός των οποίων προσδιορίζεται στο άρθρο 252 Ι ΣΛΕΕ⁵⁶ και ο αριθμός των οποίων μπορεί να αυξηθεί από το Συμβούλιο, εφόσον το ζητήσει το Δικαστήριο.⁵⁷

Κατά το έτος 2011 δρομολογήθηκαν τροποποιήσεις στον οργανισμό του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο σκοπός των τροποποιήσεων είναι η ισχυροποίηση του ρόλου του Δικαστηρίου κατά την διαδικασία λήψης αποφάσεων καθώς και εξοικονόμηση χρόνου κατά την διάρκεια ακροάσεων. Οι προτεινόμενες τροποποιήσεις αφορούν τα τρία δικαιοδοτικά

⁵³ Βλ. άρθρο 104β, Κωδικοποιημένη έκδοση του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου στην Επίσημη Εφημερίδα <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2010-04/rp.el.pdf> Ανάκτηση 20.02.2016

⁵⁴ Τροποποιήσεις του Οργανισμού του Δικαστηρίου της ΕΕ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32008Q0129\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32008Q0129(01))

⁵⁵ Klaus-Dieter Borchardt, Το Αλφάβητο του Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδ. Ευρωπαϊκή Ένωση, 2011, Βριξέλες, Σελ.76

⁵⁶ Ευγενία Ρ. Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοσης, Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013, Σελ.520-521

⁵⁷ Βλ. άρθρο 252 ΣΛΕΕ

σώματα. Οι τροποποιήσεις επιδιώκουν δημιουργία θέσης Αντιπροέδρου του Δικαστηρίου, τροποποίηση της συγκρότησης του τμήματος μείζονος συνθέσεως, αύξηση του ποσοστού απαρτίας για τη λήψη αποφάσεων από το τμήμα μείζονος συνθέσεως και από την ολομέλεια και κατάργηση της ανάγνωσης, κατά τη διάρκεια των ακροάσεων, της έκθεσης του Εισηγητή Δικαστή.⁵⁸

Οι Δικαστές καθώς και οι Γενικοί Εισαγγελείς διορίζονται από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών με κοινή συμφωνία για περίοδο έξι ετών. Η θητεία τους μπορεί να ανανεώνεται απεριόριστα αλλά δεν υπάρχει καμία ρητή εγγύηση ότι δεν θα μπορούσαν να παυθούν κατά τη διάρκεια της θητείας τους.⁵⁹ Για να μην αλλάζει ολόκληρη η σύνθεση του Δικαστηρίου κάθε εξαετία, με απρόβλεπτες συνέπειες για την ενότητα της νομολογίας του, έχει εισαχθεί το σύστημα της μερικής ανανέωσης των θέσεων. Κάθε τρία χρόνια λαμβάνει χώρα ανανέωση κάποιων θέσεων Δικαστών και Γενικών Εισαγγελέων, οι οποίοι μπορούν να επαναδιορισθούν.⁶⁰ Η απόφαση για τις συγκεκριμένες θέσεις, που υποχρεωτικά εκκενώνονται, λαμβάνεται με κλήρωση.⁶¹

Λόγω του θεμελιώδους ρόλου που επιτελεί το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και συγκεκριμένα του ρόλου σχετικά με την ερμηνεία και εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Δικαίου καθώς και του ρόλου του στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών, οι Δικαστές που το απαρτίζουν θα πρέπει να είναι άτομα με υψηλό επίπεδο νομικών γνώσεων καθώς και να έχουν υψηλό ηθικό χαρακτήρα. Τα ανωτέρω κριτήρια πρέπει να τηρούνται, και η επιλογή των υποψηφίων για το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, και ο διορισμός των υποψηφίων στο Δικαστήριο της γενικής δικαιοδοσίας, καθώς και στον διορισμό των δικαστών των ειδικευμένων δικαστηρίων.⁶²

⁵⁸ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuid=FTU_1.3.9.html

⁵⁹ Josephine Steiner, Lorna Woods, EU Law, 10th Edition, 2009, OXFORD University Press. Pp.43-44

⁶⁰ Βλ. άρθρο 253 II ΣΛΕΕ

⁶¹ Άρθρο 19 του Πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-10/staut_cons_el.pdf

⁶² Α. Μ. Εντιν, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Νέο Στάδιο Εξελίξεων: 2009-2017, Εκδ. 5^η, Μόσχα 2009, Σελ.10. (Л. М. Энтин, Право Европейского Союза. Новый этап эволюции: 2009–2017 годы, Серия «Общие пространства России — ЕС: право, политика, экономика», Москва 2009. Стр.10.

Οι Δικαστές εκλέγουν μεταξύ τους τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου για περίοδο τριών ετών. Η επανεκλογή του επιτρέπεται.⁶³ Οι εκλογές διεξάγονται με μυστική ψηφοφορία. Εκλέγεται ο Δικαστής που συγκεντρώνει την απόλυτη πλειοψηφία επί του αριθμού των Δικαστών που απαρτίζουν το Δικαστήριο. Αν κανείς από τους Δικαστές δεν συγκεντρώσει την πλειοψηφία αυτή, διεξάγονται περαιτέρω ψηφοφορίες μέχρις ότου κάποιος συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία.⁶⁴ Επίσης οι Δικαστές εκλέγουν εν συνεχεία μεταξύ τους τον Αντιπρόεδρο του δικαστηρίου για τριετή ανανεώσιμη θητεία. Σε περίπτωση που ο Αντιπρόεδρος παύσει να ασκεί τα καθήκοντα του πριν από την κανονική λήξη της θητείας του αντικαθίσταται για το υπόλοιπο της θητείας.⁶⁵

Ο πρόεδρος διευθύνει τις εργασίες του Δικαστηρίου και προεδρεύει κατά τις συνεδριάσεις και τις διασκέψεις των μεγαλύτερων δικαστικών σχηματισμών. Ο αντιπρόεδρος επικουρεί τον πρόεδρο κατά την άσκηση των καθηκόντων του και τον αντικαθιστά σε περίπτωση κωλύματος. Περαιτέρω, το Δικαστήριο διορίζει τον γραμματέα του και καθορίζει την υπηρεσιακή του κατάσταση. Ο Γραμματέας είναι ο γενικός γραμματέας του οργάνου και διευθύνει τις υπηρεσίες του υπό την εποπτεία του προέδρου του Δικαστηρίου. Επίσης το Δικαστήριο καταρτίζει τον κανονισμό διαδικασίας του και ο οποίος ο κανονισμός υπόκειται στην έγκριση του Συμβουλίου.⁶⁶

3.1.2. Ο Θεσμός των Γενικών Εισαγγελέων του Δικαστηρίου της ΕΕ

Ο θεσμός των Γενικών Εισαγγελέων στο ΔΕΕ έχει τις ρίζες του στο γαλλικό δίκαιο και συγκεκριμένα στον «Commissaire du gouvernement» του γαλλικού Conseil d'Etat.⁶⁷ Οι Γενικοί Εισαγγελείς εκλέγονται με το ίδιο τρόπο όπως οι Δικαστές. Περιβάλλονται από

⁶³ Βλ. άρθρο 253 Συνθ ΛΕΕ

⁶⁴ ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ του Πρωτοκόλλου (αριθ. 3) περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-10/staut_cons_el.pdf

⁶⁵ Βλ. άρθρο 8 παρ. 4 του Κανονισμού της Διαδικασίας του Δικαστηρίου

⁶⁶ Βλ. άρθρο 253 ΣΛΕΕ

⁶⁷ Klaus-Dieter Borchardt, Το Αλφάβητο του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης Εκδ. Ευρωπαϊκή Ένωση, 2011, Βρυξέλες, Σελ. 74-75

ανεξαρτησία, όμως παρ' όλο που είναι μέλη του Δικαστηρίου δεν έχουν το δικαίωμα να λαμβάνουν μέρος στις ψηφοφορίες.

Οι Γενικοί Εισαγγελείς με πλήρη αμεροληψία και ανεξαρτησία ετοιμάζουν αιτιολογημένες προτάσεις επί των υποθέσεων στις οποίες συμμετέχουν στο Δικαστήριο.⁶⁸ Σήμερα ο ρόλος των Γενικών Εισαγγελέων έχει περιορισθεί καθώς δεν συμμετέχουν σε όλες τις υποθέσεις, παρά μόνο στις υποθέσεις που προβλέπει ο οργανισμός του ΔΕΕ. Επίσης, οι Γενικοί Εισαγγελείς δεν συμμετέχουν σε υποθέσεις στις οποίες δεν τίθεται κανένα νέο νομικό ζήτημα.⁶⁹

Ο Γενικός Εισαγγελέας παρουσιάζει τις προτάσεις του δημόσια με ανάλυση των νομικών ζητημάτων που ανακύπτουν σε κάθε υπόθεση. Οι Εισαγγελείς έχουν καθήκον να παρουσιάσουν αμερόληπτα και αιτιολογημένα την πρότασή τους, η οποία δεν είναι δεσμευτική και το Δικαστήριο έχει το δικαίωμα να μην λάβει καθόλου υπόψη του την πρόταση τους χωρίς περαιτέρω αιτιολόγηση.

Οι Γενικοί Εισαγγελείς συμβάλλουν με το έργο τους σε πολύ σημαντικό βαθμό στη δικαιική ενοποίηση και στην εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης.

3.2. Η σύνθεση του Γενικού Δικαστηρίου της ΕΕ

Το Γενικό Δικαστήριο απαρτίζεται από έναν Δικαστή ανά κράτος μέλος. Οι Δικαστές διορίζονται με κοινή συμφωνία από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών μετά από διαβούλευση με επιτροπή επιφορτισμένη να γνωμοδοτεί επί της καταλληλότητας των υποψηφίων για τη θέση Δικαστή. Η θητεία τους είναι εξαετής και ανανεώσιμη. Εκλέγουν μεταξύ τους, για τριετή θητεία, τον Πρόεδρο και διορίζουν Γραμματέα για εξαετή θητεία.

⁶⁸ Βλ. άρθρο 252 ΣΛΕΕ Οργανισμό του ΔΕΕ

⁶⁹ Ευγενία Ρ. Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοσης, Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013, Σελ.523-224

Οι Δικαστές ασκούν τα καθήκοντά τους με πλήρη αμεροληψία και ανεξαρτησία. Σε αντίθεση με το Δικαστήριο, το Γενικό Δικαστήριο δεν έχει μόνιμους Γενικούς Εισαγγελείς. Ωστόσο, κατ' εξαίρεση, μπορεί ένας Δικαστής να κληθεί να ασκήσει καθήκοντα Γενικού Εισαγγελέα.

Το Γενικό Δικαστήριο εκδικάζει τις υποθέσεις που του υποβάλλονται με τριμελή ή πενταμελή τμήματα, ενώ, σε ορισμένες περιπτώσεις, δικάζει ως μονομελές Δικαστήριο. Μπορεί επίσης να συνεδριάσει ως τμήμα μείζονος συνθέσεως (δεκαπέντε Δικαστές), όταν αυτό δικαιολογείται από τη νομική δυσκολία ή τη σπουδαιότητα της υποθέσεως.

Οι πρόεδροι των πενταμελών τμημάτων εκλέγονται μεταξύ των δικαστών για τριετή θητεία. Το Γενικό Δικαστήριο διαθέτει μεν δική του Γραμματεία, για τις άλλες όμως ανάγκες του χρησιμοποιεί τις διοικητικές και μεταφραστικές υπηρεσίες του θεσμικού οργάνου.

Το Γενικό Δικαστήριο συνέρχεται σε ολομέλεια, τμήμα μείζονος συνθέσεως, πενταμελή και τριμελή τμήματα, ένα τμήμα για την εκδίκαση των ειδικών μέσων και τα μονομελή τμήματα για την εκδίκαση απλών υποθέσεων, όπου ανακύπτουν ζητήματα που αντιμετωπίστηκαν ήδη με πάγια νομολογία.⁷⁰ Περισσότερο από 80% των υποθέσεων που άγονται ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου εκδικάζονται από τριμελή τμήματα.

Σύμφωνα με την ρύθμιση περί μεταρρυθμίσεως της δικαιοδοτικής δομής του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁷¹ σε τρία διαδοχικά στάδια προβλέπεται, σε ένα πρώτο στάδιο, ότι θα διοριστούν δώδεκα νέοι δικαστές στο Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, σε ένα δεύτερο στάδιο, ότι επτά άλλοι δικαστές θα αναλάβουν καθήκοντα λόγω της εντάξεως σε αυτό των Δικαστών του νυν Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης, με αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού των μελών του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε 47 από 1ης Σεπτεμβρίου 2016. Στο πλαίσιο του τρίτου σταδίου θα διοριστούν εννέα επιπλέον Δικαστές το 2019. Για την προετοιμασία της υποδοχής 19 νέων Δικαστών, το Γενικό Δικαστήριο έλαβε μια σειρά μέτρων προοριζόμενων να εξασφαλίσουν στους πολίτες πρωτοβάθμιο δικαστικό έλεγχο που να χαρακτηρίζεται από

⁷⁰ Ευγενία Ρ. Σαχτεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοσης, Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013, Σελ.529

⁷¹ Κανονισμός (ΕΕ, Ευρατόμ) 2015/2422 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2015, για την τροποποίηση του πρωτοκόλλου αριθ. 3 περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ L 341, σ. 14). www.curia.europa.eu

ταχύτητα, εμπεριστατωμένη εξέταση των υποθέσεων και εσωτερική συνοχή. Από διαρθρωτικής απόψεως, το επιλεγέν πλαίσιο είναι αυτό ενός Γενικού Δικαστηρίου οργανωμένου σε εννέα πενταμελή τμήματα, καθένα από τα οποία θα μπορεί να συνεδριάζει σε δύο δικαστικούς σχηματισμούς με τρεις Δικαστές, προεδρεύοντος του προέδρου του πενταμελούς τμήματος. Το Γενικό Δικαστήριο θα αρχίσει τις εργασίες του με την νέα δομή τον Σεπτέμβριο του 2016. Η νέα δομή του Γενικού Δικαστηρίου: - ως συνεκτικώς διαρθρωμένη, θα διατηρήσει τη συνοχή του συστήματος και τα τριμελή τμήματα ως συνήθη δικαστικό σχηματισμό· - θα καταστήσει ευκολότερη την παραπομπή των υποθέσεων σε δικαστικό σχηματισμό με πέντε Δικαστές· - θα καταστήσει ευκολότερη την αντικατάσταση κωλυόμενων Δικαστών στο πλαίσιο του ίδιου τμήματος· - θα έχει ως συνέπεια τον ενισχυμένο ρόλο των προέδρων τμήματος όσον αφορά τον συντονισμό και την εξασφάλιση της συνοχής της νομολογίας.⁷²

3.2.1. Ο Σχηματισμός της Δικαστικής Σύνθεσης του Γενικού Δικαστηρίου της ΕΕ και Γενικοί Εισαγγελείς στο Γενικό Δικαστήριο της ΕΕ

Το Γενικό Δικαστήριο απαρτίζεται από έναν τουλάχιστον δικαστή ανά κράτος μέλος άρα σήμερα είναι 28.⁷³ Οι δικαστές διορίζονται με κοινή συμφωνία από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών μετά από διαβούλευση με επιτροπή επιφορτισμένη να γνωμοδοτεί επί της καταλληλότητας των υποψηφίων για τη θέση δικαστή.

Η θητεία τους είναι εξαετής και ανανεώσιμη. Εκλέγουν μεταξύ τους, για τριετή θητεία, τον Πρόεδρο και διορίζουν Γραμματέα για εξαετή θητεία.

Οι δικαστές ασκούν τα καθήκοντά τους με πλήρη αμεροληψία και ανεξαρτησία. Σε αντίθεση με το Δικαστήριο, το Γενικό Δικαστήριο δεν έχει μόνιμους γενικούς εισαγγελείς. Ωστόσο, κατ' εξαίρεση, μπορεί ένας δικαστής να κληθεί να ασκήσει καθήκοντα γενικού εισαγγελέα.

Το Γενικό Δικαστήριο εκδικάζει τις υποθέσεις που του υποβάλλονται με τριμελή ή πενταμελή τμήματα, ενώ, σε ορισμένες περιπτώσεις, δικάζει ως μονομελές δικαστήριο. Μπορεί επίσης να

⁷²Κανονισμός (ΕΕ, Ευρατόμ) 2015/2422 του Ευρωπαϊκού Κυνοβουλίου και Συμβουλίου της 16/12/2015 για την τροποποίηση του πρωτοκόλλου αριθ. 3 περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32015R2422>

⁷³ Βλ. άρθρο 19 II ΣΕΕ/Λ

συνεδριάζει ως τμήμα μείζονος συνθέσεως (δεκαπέντε δικαστές), όταν αυτό δικαιολογείται από τη νομική δυσκολία ή τη σπουδαιότητα της υποθέσεως.

Οι πρόεδροι των πενταμελών τμημάτων εκλέγονται μεταξύ των δικαστών για τριετή θητεία. Το Γενικό Δικαστήριο διαθέτει μεν δική του Γραμματεία, για τις άλλες όμως ανάγκες του χρησιμοποιεί τις διοικητικές και μεταφραστικές υπηρεσίες του θεσμικού οργάνου.⁷⁴

3.3. Η σύνθεση του Δικαστηρίου της Δημόσιας Διοίκησης⁷⁵

Το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης αποτελείται από επτά δικαστές που διορίζονται από το Συμβούλιο για εξαετή ανανεώσιμη θητεία, μετά από πρόσκληση για την υποβολή υποψηφιοτήτων και γνωμοδότηση μιας επιτροπής ad hoc. Στους δικαστές αυτούς μπορούν να προστεθούν αναπληρωτές δικαστές, οι οποίοι καλούνται να καλύψουν την απουσία τακτικών δικαστών όταν οι τελευταίοι κωλύονται επί μακρόν να μετέχουν στην εκδίκαση των υποθέσεων.

Κατά τον διορισμό των δικαστών προτάσει της ως άνω επιτροπής ad hoc, το Συμβούλιο μεριμνά για την ισόρροπη σύνθεση του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης με γνώμονα την ευρύτερη δυνατή κατανομή από πλευράς χώρας προελεύσεως των δικαστών και αντιπροσωπευόμενων εθνικών νομικών συστημάτων.

Οι δικαστές του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης εκλέγουν μεταξύ τους τον πρόεδρο για τριετή ανανεώσιμη θητεία. Το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης συνεδριάζει σε τριμελή τμήματα. Ωστόσο, αν τούτο δικαιολογείται από τη δυσκολία ή τη σημασία των νομικών ζητημάτων, μια υπόθεση μπορεί να παραπεμφθεί στην ολομέλεια. Εξάλλου, στις περιπτώσεις που θα καθοριστούν ειδικά με τον κανονισμό διαδικασίας του, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης θα μπορεί να δικάζει και σε πενταμελή τμήματα ή ως μονομελές. Οι δικαστές διορίζουν γραμματέα για εξαετή θητεία. Το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης διαθέτει τη δική

⁷⁴ Βλ. Κανονισμός Διαδικασίας του Δικαστηρίου. Εσωτερικοί Κανονισμοί και Κανονισμός Διαδικασίας. [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012Q0929\(01\)&from=EL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012Q0929(01)&from=EL)

⁷⁵ http://curia.europa.eu/jcms/jcms/T5_5230/

του Γραμματεία, στηρίζεται όμως στις υπηρεσίες του Δικαστηρίου για τις άλλες διοικητικές ή γλωσσικής φύσεως ανάγκες του.

Το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης επίσης συγκροτείται κατά κανόνα σε τμήματα, ειδικότερα σε δυο τριμελή τμήματα και σε ένα πενταμελές. Το πενταμελές αυτό τμήμα συνεδριάζει σε δυο τριμελείς συνθέσεις και σπάνια μόνον συνέρχεται η ολομέλεια των επτά δικαστών, οι οποίοι αποφασίζουν όταν είναι παρόντες οι πέντε απ' αυτών.

3.4. Η Ανεξαρτησία Δικαστών και Γενικών Εισαγγελέων

Ως υπερεθνικά Δικαστήρια, το Δικαστήριο, το Γενικό Δικαστήριο και το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης περιβάλλονταν ανέκαθεν από τη Συνθήκη με αυστηρότητες εγγυήσεις διαφύλαξης της ανεξαρτησίας των μελών του.⁷⁶ Υπάρχουν διάφοροι μηχανισμοί που κατοχυρώνουν εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας των δικαστών και γενικών εισαγγελέων. Μια εκ των κυριοτέρων εγγυήσεων είναι ότι η θητεία τους δεν παύει εκτός κατόπιν θανάτου, απαλλαγής ή παραίτησης από τα καθήκοντα τους. Οι Δικαστές και οι γενικοί εισαγγελείς κατά την διάρκεια της θητείας τους δεν δικαιούνται να ασκούν άλλα καθήκοντα και απαγορεύεται να αναλαμβάνουν δικαιοδοτικό έργο σε άλλα δικαστήρια είτε εθνικά είτε υπερεθνικά. Μια άλλη παράμετρος των εγγυήσεων που κατοχυρώνουν οι μηχανισμοί της ανεξαρτησίας και αμεροληψίας των δικαστών και γενικών εισαγγελέων είναι το γεγονός ότι οι δικαστές και οι γενικοί εισαγγελείς έχουν μικρά μόνο περιθώρια για επαγγελματική εξέλιξη.⁷⁷ Επιπλέον το ΔΕΕ καταρτίζει μόνο του την λειτουργία του Κανονισμού Διαδικασίας του, το οποίο εγκρίνει το Συμβούλιο. Άλλη εκδήλωση της ανεξαρτησίας των δυο δικαστηρίων αποτελεί επίσης το προνόμιο των δικαστών να εκλέγουν μεταξύ τους τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου για περίοδο τριών ετών, με δυνατότητα επανεκλογής. Επίσης επιτρέπεται επαναδιορισμός απερχόμενων δικαστών και γενικών εισαγγελέων και να διορίζουν τον γραμματέα του Δικαστηρίου και καθορίζει την υπηρεσιακή του κατάσταση.⁷⁸ Σύμφωνα με τον νέο Κανονισμό Διαδικασίας του

⁷⁶ Βλ. το άρθρο 253 ΣΛΕΕ

⁷⁷ Ευγενία Ρ. Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοσης, Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013, Σελ.526-257

⁷⁸ Άρθρο 253 για το Δικαστήριο και άρθρο 254 ΣΛΕΕ για το Γενικό Δικαστήριο

Δικαστηρίου προβλέπεται στο Δικαστήριο θέση αντιπρόεδρου, ο οποίος επικουρεί και αναπληρώνει τον πρόεδρο.⁷⁹

⁷⁹ Βλ. άρθρα 10 – 11, 18 ΚανΔιαδΔ http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2008-09/txt5_2008-09-25_17-08-53_721.pdf

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV: Η ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΕ

Η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της ΕΕ είναι να εξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των Συνθηκών σύμφωνα με το άρθρο 19 I ΣΕΕ/Λ και εκ τούτου κατανέμεται σε τρεις κατηγορίες: α) επί των προσφυγών που ασκούνται από κράτους μέλους, θεσμικό όργανο ή φυσικά ή νομικά πρόσωπα, β) προδικαστικώς, κατόπιν αιτήματος εθνικών δικαστηρίων, επί της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης ή επί του κύρους πράξεων που εκδόθηκαν από τα θεσμικά όργανα και γ) επί των λοιπών περιπτώσεων που προβλέπονται από τις Συνθήκες. Οι πρώτες δυο είναι αρκετά συγκεκριμένες ενώ η τελευταία κατηγορία περιγράφεται αόριστα. Όλες οι αρμοδιότητες των δικαιοδοτικών οργάνων που συγκροτούν το ΔΕΕ προβλέπονται από τις Συνθήκες.⁸⁰ Το ΔΕΕ δεν έχει αρμοδιότητα όσον αφορά τις διατάξεις σχετικά με την κοινή πολιτική και πολιτική ασφάλεια εκ ως εκ τούτου δεν επιτρέπεται να επεκταθεί όσο στο πρωτογενές τόσο και στο παράγωγο δίκαιο του χώρου.⁸¹

4.1. Προσφυγή Λόγω Παραβάσεως

Σύμφωνα με τα άρθρα 258-260 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο αποφαινεται για το κατά πόσον τα κράτη μέλη έχουν αποτύχει να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Συνθήκη. Οι προσφυγές μπορούν να ασκηθούν είτε από την Επιτροπή ή από τα κράτη μέλη. Οι προσφυγές για να μπορούν να προβάλλονται ενώπιον του ΔΕΕ από την Επιτροπή ή από το κράτος μέλος, η Επιτροπή πρέπει πρώτα να διεξάγει προκαταρκτική διαδικασία, η οποία παρέχει στο κράτος μέλος την ευκαιρία να απαντήσει στις αιτιάσεις ενώπιον του.⁸²

Σύμφωνα με τις Συνθήκες, η Επιτροπή είναι αρμόδια για τη πρωταρχική ευθύνη, για την εξασφάλιση ότι τα κράτη μέλη συμμορφώνονται τόσο με τις ισχύουσες διατάξεις της Συνθήκης όσο και με την ενωσιακή νομοθεσία. Πραγματοποιεί αυτό το καθήκον, κυρίως μέσω της προσφυγής λόγω παραβάσεως δυνάμει του άρθρου 256 ΣΛΕΕ, το οποίο είναι πιο σημαντικό της καθήκον να ενεργεί ως θεματοφύλακας της Συνθήκης. Η Επιτροπή μπορεί να οδηγήσει ένα

⁸⁰ Ευγενία Ρ. Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοσης, Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013, Σελ. 531

⁸¹ Βλ. άρθρο 275 ΣΛΕΕ

⁸² Βλ. άρθρο. 258 ΣΛΕΕ

κράτος μέλος ενώπιον του Δικαστηρίου για οποιαδήποτε παραβίαση του ευρωπαϊκού δικαίου, όπως η μη εφαρμογή ενός κανόνα της Συνθήκης, κανονισμού ή απόφασης, ή παραλείποντας να μεταφέρει, να εφαρμόσει ή να εφαρμόσει μια οδηγία.⁸³ Εάν η Επιτροπή κερδίζει, το Δικαστήριο θα κηρύξει απλώς ότι το κράτος μέλος παρέλειψε να σεβαστεί την ιδιαίτερη νομική του υποχρέωση. Στην πράξη, είναι συνήθως η Επιτροπή, η οποία φέρει την προσφυγή στο Δικαστήριο λόγω του γεγονότος ότι, τα κράτη μέλη είναι εξαιρετικά απρόθυμοι να συμμετάσχουν σε άμεση δημόσια αντιπαράθεση με το ένα το άλλο.⁸⁴

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ έδωσε στο Δικαστήριο, για πρώτη φορά, την εξουσία να επιβάλλει κυρώσεις στα κράτη μέλη. Σύμφωνα με το άρθρο 260 ΣΛΕΕ, η Επιτροπή μπορεί να ασκήσει προσφυγή κατά ενός κράτους μέλους που πιστεύει ότι δεν έχει συμμορφωθεί με την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση που αφορούσε αποτυχία να εκπληρώσει μια υποχρέωση που απορρέει από τη συνθήκη.

Στο πρώτο στάδιο, το εν λόγω κράτος έχει τη δυνατότητα να υποβάλει τις παρατηρήσεις της και να εκδώσει αιτιολογημένη γνώμη που καθορίζουν τα σημεία στα οποία το κράτος δεν έχει συμμορφωθεί με την απόφαση του δικαστηρίου και τα οποία, επίσης, καθορίζει μια προθεσμία για τη συμμόρφωση. Αν το κράτος δεν συμμορφωθεί με την αιτιολογημένη γνώμη εντός συγκεκριμένης προθεσμίας, η Επιτροπή μπορεί να επαναφέρει την υπόθεση ενώπιον του Δικαστηρίου. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή πρέπει να καθορίσει το ύψος του κατ' αποκοπήν ποσού ή της χρηματικής ποινής που πρέπει να καταβληθεί, το οποίο θεωρεί κατάλληλο για την περίπτωση. Εάν το Δικαστήριο διαπιστώσει ότι το κράτος μέλος δεν έχει συμμορφωθεί με τις αποφάσεις του, μπορεί να του επιβάλει την καταβολή κατ' αποκοπήν ή χρηματικής ποινής. Οι προσφυγές που αφορούν τη μη εκπλήρωση μιας υποχρέωσης αποτελούν, μετά την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως το δεύτερο υψηλότερο αριθμό υποθέσεων που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο.⁸⁵

Το ίδιο το ΔΕΕ δεν έχει τη δύναμη να προσκρούει την εθνική νομοθεσία, αν το κράτος μέλος έχει την υποχρέωση να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθεί με την απόφαση. Τα

⁸³ <http://curia.europa.eu>

⁸⁴ Nugent, Neill. The Government and Politics of the European Union 5th Ed. Durham: Duke Univ.Press, 2003.

⁸⁵ <http://www.curia.eu.int/15.05.2005>

κράτη συνήθως το κάνουν αυτό. Αλλά, αν το κράτος δεν λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα, και μετά από μια περαιτέρω προσφυγή που ασκήσει η Επιτροπή, το Δικαστήριο διαπιστώσει ότι το συγκεκριμένο κράτος μέλος δεν συμμορφώθηκε με την απόφασή του, μπορεί να επιβάλει μια σταθερή ή περιοδική χρηματική ποινή στο εν λόγω κράτος μέλος σύμφωνα με το άρθρο 260 παράγραφος 2 ΣΕΚ. Παραδείγματος χάριν στην υπόθεση Επιτροπή κατά Γαλλίας,⁸⁶ στην ουσία το Δικαστήριο κατέστησε σαφές ότι εκτός που αναφέρεται ρητά στη Συνθήκη στο «κατ' αποκοπή ποσό ή τη χρηματική ποινή», μπορεί να επιβάλει τόσο ένα κατ' αποκοπή ποσό, όσο και μια χρηματική ποινή στο παραβιάζον κράτος μέλος, κρίνοντας ότι «η προσφυγή και στα δύο είδη ποινής που προβλέπονται στο άρθρο 228 παράγραφος 2 ΣΕΚ δεν αποκλείεται, ιδιαίτερα όπου η παράβαση των υποχρεώσεων και έχει συνεχιστεί για μια μακρά περίοδο και τείνει να επιμένει».⁸⁷ Κατά τον τρόπο αυτό, το Δικαστήριο έχει επιδιώξει να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα της προσφυγής για παράβαση στο σύστημα της Ένωσης.

4.2. Προσφυγή Ακυρώσεως

Αυτό το είδος της διαδικασίας ρυθμίζεται από τα άρθρα 263-264 ΣΛΕΕ. Η προσφυγή ακυρώσεως συγκαταλέγεται μεταξύ των προσφυγών που μπορούν να ασκηθούν στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μέσω αυτής της προσφυγής, ο προσφεύγων ζητά την ακύρωση μίας πράξης που έχει εγκριθεί από κάποιο θεσμικό ή άλλο όργανο ή οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η προσφυγή ακυρώσεως μπορεί να ασκηθεί από τα κράτη μέλη, ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα ή από ιδιώτες και επιχειρήσεις μόνο κατά των αποφάσεων, οι οποίες απευθύνονται στους ιδίους, καθώς και κατά αποφάσεων οι οποίες, αν και απευθύνονται σε άλλα πρόσωπα, τους αφορούν άμεσα και ατομικά.⁸⁸ Επίσης μπορεί να ασκηθεί κατά όλων των νομοθετικών πράξεων, πράξεων που έχουν εγκριθεί από το Συμβούλιο, την Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, πράξεων που έχουν

⁸⁶ Βλ. υπόθεση C-304/02, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλ. 2005, σ. I-6263.

⁸⁷ Ο.π., σκ. 82–83.

⁸⁸ Klaus-Dieter Borchardt, *The ABC OF EUROPEAN UNION LAW*, Europeanm Union, 2010, P.114

εγκρίνει ευρωπαϊκά όργανα ή οργανισμοί, όταν οι εν λόγω πράξεις πρόκειται να παράγουν νομικά αποτελέσματα έναντι τρίτων και πράξεων του συμβουλίου των διοικητών ή του διοικητικού συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων,⁸⁹ υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 271 της συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ.⁹⁰

Βάσει του άρθρου 263 της συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ, οι συστάσεις και οι γνώμες εξαιρούνται από πεδίο των αρμοδιοτήτων του Δικαστηρίου.

Άλλωστε, από τη στιγμή άσκησης μίας προσφυγής ακυρώσεως, το Δικαστήριο εξετάζει τη συμμόρφωση της πράξης προς το δίκαιο της ΕΕ. Τότε, μπορεί να αποφασίσει την ακύρωση της πράξης για τέσσερεις λόγους: αναρμοδιότητας, παραβάσεως ουσιώδους τύπου, παραβάσεως των Συνθηκών ή οποιουδήποτε κανόνα δικαίου σχετικού με την εφαρμογή τους και κατάχρησης εξουσίας.

Η εκδίκαση της προσφυγής ακυρώσεως ανατίθεται αποκλειστικά στα δυο Δικαστήρια, το Δικαστήριο και το Γενικό Δικαστήριο. Το Δικαστήριο είναι αρμόδιο για τις προσφυγές που ασκούν τα κράτη μέλη κατά του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή του Συμβουλίου και για τις προσφυγές που ασκούνται από ένα θεσμικό όργανο κατά ενός άλλου θεσμικού οργάνου ενώ το Γενικό Δικαστήριο είναι αρμόδιο να εξετάζει, σε πρώτο βαθμό, όλα τα άλλα είδη προσφυγών και κυρίως τις προσφυγές που ασκούν οι ιδιώτες και επιχειρήσεις.⁹¹

Υπάρχουν δυο κατηγορίες προσφευγόντων: Η πρώτη κατηγορία, οι *προνομιούχοι προσφεύγοντες* που είναι τα κράτη μέλη, η Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, οι οποίοι δεν χρειάζεται να αποδείξουν την ύπαρξη έννομου συμφέροντος για να ασκήσουν την εν λόγω προσφυγή και η δεύτερη κατηγορίας, οι *μη-προνομιούχοι προσφεύγοντες* που είναι οι ιδιώτες και επιχειρήσεις, οι οποίοι αντίθετα με τους προνομιούχους προσφεύγοντες, πρέπει να αποδείξουν το έννομο συμφέρον τους για να ζητήσουν την ακύρωση μιας ευρωπαϊκής πράξης. Άρα, η

⁸⁹ Klaus-Dieter Borchardt, Το Αλφάβητο του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης Εκδ. Ευρωπαϊκή Ένωση, 2011, Βρυξέλες, Σελ.104

⁹⁰ Βλ. Άρθρο 271 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EL>

⁹¹ Ευγενία Ρ. Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοσης, Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013, Σελ.563-565

αμφισβητούμενη πράξη πρέπει να απευθύνεται στον προσφεύγοντα ή να τον αφορά άμεσα και ατομικά.

Το Ελεγκτικό Συνέδριο, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η Επιτροπή των Περιφερειών έχουν τη δυνατότητα να ασκούν προσφυγές ακυρώσεως κατά των ευρωπαϊκών πράξεων που ενδέχεται να θίγουν *προνόμια* τους, τις λεγόμενες *ειδικές προσφυγές*. Ομοίως, το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων μπορεί να προσβάλλει πράξεις του Συμβουλίου των Διοικητών της Τράπεζας. Τέλος, η Συνθήκη της Λισσαβόνας δημιούργησε ένα νέο είδος προσφυγής: στο εξής, τα εθνικά κοινοβούλια και η Επιτροπή των Περιφερειών μπορούν να υποβάλλουν προσφυγές ακυρώσεως κατά των πράξεων που θεωρούν ότι αντιβαίνουν την *αρχή της επικουρικότητας*.⁹²

Οι προσφεύγοντες διαθέτουν προθεσμία δύο μηνών για να ασκήσουν την προσφυγή ακυρώσεως. Η προθεσμία αυτή αρχίζει είτε από την ημερομηνία δημοσίευσης της αμφισβητούμενης πράξης, είτε από την ημέρα κοινοποίησής της στον προσφεύγοντα, είτε την ημέρα κατά την οποία ο προσφεύγων έλαβε γνώση σχετικά.

Εάν η προσφυγή είναι βάσιμη, το Δικαστήριο μπορεί να ακυρώσει την πράξη στο σύνολό της ή μόνο ορισμένες διατάξεις της. Η ακυρωθείσα πράξη ή οι διατάξεις δεν έχουν πια νομική ισχύ. Το θεσμικό όργανο, το όργανο ή ο οργανισμός που είχε εγκρίνει την ακυρωθείσα πράξη οφείλει να καλύψει το νομικό κενό, σύμφωνα με την απόφαση που εξέδωσε το Δικαστήριο.⁹³

Το Δικαστήριο στην υπόθεση ERTA⁹⁴, στο πλαίσιο της Συνθήκης, διέυρνε τον κύκλο των κοινοτικών πράξεων που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο δικαστικού ελέγχου, κρίνοντας ότι μπορούν να προσβληθούν με προσφυγή ακύρωσης οι Κανονισμοί, Οδηγίες και Αποφάσεις.⁹⁵

Σε παρόμοια κρίση το Δικαστήριο προέβη στην υπόθεση Les Verts με αφορμή το παραδεκτό προσφυγής κατά δύο πράξεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικών με την απόδοση μέρους δαπανών στις οποίες προέβησαν οι παρατάξεις κατά τις ευρωεκλογές του έτους 1984. Σε ευρεία και όχι στενή ερμηνεία της Συνθήκης ΕΚ προέβη το Δικαστήριο, διευρύνοντας τον κύκλο των

⁹² Βλ. άρθρο [263](#) II και III ΣΛΕΕ

⁹³ Ευγενία Ρ. Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοσης, Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013, Σελ.566-589

⁹⁴ Βλ. υπόθεση C – 22/70, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (ERTA), Συλλ. 1971, σ. 263, σκ. 39-42.

⁹⁵ Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή το Δικαστήριο ήταν αρχικά αρμόδιο να ελέγχει «πράξεις του Συμβουλίου και της Επιτροπής, εκτός των συστάσεων και γνωμών».

προσώπων που νομιμοποιούνται να ασκήσουν προσφυγή ακύρωσης κατά κοινοτικών πράξεων. Έτσι, αφού αρχικά δέχτηκε, στην υπόθεση *Les Verts*, την παθητική νομιμοποίηση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου,⁹⁶ στη συνέχεια έκρινε, στην υπόθεση *Tchernobyli*⁹⁷ ότι το Κοινοβούλιο νομιμοποιείται ενεργητικά να προσβάλει με προσφυγή ακύρωσης πράξεις του Συμβουλίου ή της Επιτροπής «υπό την προϋπόθεση ότι η προσφυγή αυτή αποσκοπεί αποκλειστικά στη διαφύλαξη των προνομίων του Κοινοβουλίου».⁹⁸

4.3. Προσφυγή κατά Παραλείψεως

Βάσει του άρθρου 265 ΣΛΕΕ, η προσφυγή αυτή παρέχει τη δυνατότητα ελέγχου της νομιμότητας εναντίον των θεσμικών και άλλων οργάνων ή οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, μια τέτοια προσφυγή μπορεί να ασκηθεί μόνον αφού το εμπλεκόμενο όργανο έχει κληθεί να ενεργήσει. Αν διαπιστωθεί ότι η παράλειψη είναι παράνομη, το ενδιαφερόμενο όργανο οφείλει να θέσει τέρμα στην παράλειψη λαμβάνοντας τα ενδεικνυόμενα μέτρα. Η αρμοδιότητα εκδίκασης των προσφυγών για παράλειψη έχει κατανεμηθεί μεταξύ του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου σύμφωνα με τα ίδια κριτήρια που ισχύουν και για την προσφυγή ακύρωσης.⁹⁹

Εάν η παράλειψη κριθεί παράνομη, εναπόκειται στο ενδιαφερόμενο να θέσει τέρμα στην παράβαση με κατάλληλα μέτρα.¹⁰⁰ Δικαιοδοσία για την εκδίκαση προσφυγών παραλείψεως

⁹⁶ Στην *Les Verts*, το Δικαστήριο δικαιολόγησε την απόφασή του, ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υπόκειται σε τέτοιο έλεγχο όπως και κάθε άλλο όργανο της Κοινότητας (σκ. 25) βάσει των απαιτήσεων του κράτους δικαίου και, επιπλέον, μέσω του χαρακτηρισμού που γίνεται στον κατάλογο του άρθρου 4 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ως ενός από τα όργανα της Κοινότητας ενώ στην υπόθεση *C – 192/89 Sevince*, Συλλ. 1990, σ. I-3461, το επίμαχο όργανο ούτε συμπεριλαμβάνονταν μεταξύ των κοινοτικών οργάνων, ούτε και οι πράξεις του δεν αναφέρονταν στο άρθρο 173 ΣΕΟΚ ως πράξεις που υπόκεινται σε έλεγχο από το Δικαστήριο.

⁹⁷ Βλ. υπόθεση *C – 70/88*, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου, Συλλ. 1990, σ. I – 2041.

⁹⁸ Ο.π., σκ. 27 της απόφασης. Τη νομολογία αυτή αποτύπωσε η Συνθήκη του Μάαστριχτ στη διάταξη του άρθρου 230, εδάφιο τρίτο ΣΕΚ, η οποία κατέταξε, από την άποψη της ενεργητικής νομιμοποίησης, στην ίδια κατηγορία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ελεγκτικό Συνέδριο των ΕΚ και την ΕΚΤ. Η χωρίς προϋποθέσεις κατάταξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην κατηγορία των «προνομιούχων αιτούντων» προβλέφθηκε στη νέα διατύπωση του άρθρου 230 εδάφιο δεύτερο ΣΕΚ, που υιοθέτησε η Συνθήκη της Νίκαιας. Έτσι, η λύση που επετεύχθη μέσω του ακτιβισμού του Δικαστηρίου γρήγορα κωδικοποιήθηκε στη Συνθήκη. Αντίθετα, σύμφωνα με το τρίτο εδάφιο του ίδιου άρθρου, το Ελεγκτικό Συνέδριο και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα συνέχισαν και μετά τη Συνθήκη της Νίκαιας να διαθέτουν περιορισμένη ενεργητική νομιμοποίηση για την προάσπιση των προνομίων τους.

⁹⁹ http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/

¹⁰⁰ Βλ. άρθρο 266 ΣΛΕΕ

μοιράζεται μεταξύ του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου, σύμφωνα με τα ίδια κριτήρια όπως και για την προσφυγή ακυρώσεως.

4.4. Αίτηση Αναίρεσεως

Σύμφωνα με το άρθρο 256 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να εκδικάζει αιτήσεις αναίρεσεως, περιοριζόμενες μόνο σε νομικά ζητήματα, κατά των αποφάσεων και διατάξεων που εκδίδει το Γενικό Δικαστήριο. Αν η αίτηση αναίρεσεως κριθεί παραδεκτή και βάσιμη, το Δικαστήριο αναιρεί την απόφαση ή διάταξη του Γενικού Δικαστηρίου. Στην περίπτωση που η υπόθεση είναι ώριμη προς εκδίκαση, το Δικαστήριο μπορεί να αποφανθεί το ίδιο επί της διαφοράς. Στην αντίθετη περίπτωση, οφείλει να αναπέμψει την υπόθεση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, το οποίο δεσμεύεται από την κατ' αναίρεση εκδοθείσα απόφαση του Δικαστηρίου.¹⁰¹

4.5. Επανεξέταση

Οι αποφάσεις του Γενικού Δικαστηρίου επί αναίρεσεων που ασκούνται κατά των αποφάσεων του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορούν κατ' εξαίρεση να επανεξεταστούν από το Δικαστήριο όταν υφίσταται σοβαρός κίνδυνος σε βάρος της ενότητας ή της συνοχής του δικαίου της Ένωσης.¹⁰²

4.6. Προσφυγές από τους Υπαλλήλους της ΕΕ

Η διαφορά μεταξύ της ΕΕ και των υπαλλήλων της που απορρέουν από την υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων της Ένωσης και το καθεστώς που ισχύει για το λοιπό προσωπικό της Ένωσης μπορεί επίσης να ασκηθεί προσφυγή ενώπιον του Δικαστηρίου της ΕΕ. Δικαιοδοσία για

¹⁰¹ The Court of Justice. Composition, jurisdiction and procedures, 2010. 2015 <http://bookshop.europa.eu/en/the-court-of-justice-pbQD3010472/>

¹⁰² The Court of Justice Composition, jurisdiction and procedures. 2015 <http://bookshop.europa.eu/en/the-court-of-justice-pbQD7005423/>

τις ενέργειες αυτές φέρουν το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης που συνδέονται με το Γενικό Δικαστήριο.¹⁰³

4.7. Προσφυγή Αποζημίωσης

Σύμφωνα με τα άρθρα 268 και 340, οι πολίτες, οι επιχειρήσεις και τα κράτη μέλη που υπέστησαν ζημιά με υπαιτιότητα υπαλλήλων της ΕΕ, έχουν τη δυνατότητα να υποβάλλουν αγωγή αποζημίωσης για να διεκδικήσουν αποζημίωση ενώπιον του Δικαστηρίου.¹⁰⁴

Οι Συνθήκες παρέχουν στο Δικαστήριο και στο Γενικό Δικαστήριο την αποκλειστική δικαιοδοσία να διατάζει την Ένωση να καταβάλει αποζημίωση λόγω ενεργειών του ή νομοθετικών πράξεων της σχετικά με την αρχή της εξωσυμβατικής ευθύνης (ουσιαστική αδικοπραξία)¹⁰⁵. Το ενωσιακό δικαστήριο κατά κανόνα θα είναι το Γενικό Δικαστήριο, κυρίως εάν την αγωγή ασκεί φυσικό ή νομικό πρόσωπο. Λόγω των ουσιαστικών και δικονομικών συνεπειών που έχει ο συμβατικός ή εξωσυμβατικός χαρακτήρας της ευθύνης της Ένωσης, τα ενωσιακά δικαστήρια οφείλουν να εξετάζουν ως προκαταρκτικό ζήτημα το είδος της ευθύνης και της φύσης της επίμαχης διαφοράς, πριν επιληφθούν μιας αγωγής αποζημίωσης.¹⁰⁶

Το Δικαστήριο αποφασίζει τη βάση επί της οποίας να καθοριστεί η ευθύνη, αν η ζημιά οφείλεται σε ενωσιακή δράση, το ύψος των ζημιών που προκλήθηκαν και το ποσό που πρέπει να καταβληθεί ως αποζημίωση. Αντίθετα, συμβατική ευθύνη της Ένωσης διέπεται από το κοινό δίκαιο των κρατών μελών και στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων τους (άρθρο 240 ΣΛΕΕ). Μια αγωγή αποζημιώσεως κατά της Ένωσης για να είναι βάσιμη, πρέπει να υπάρξει μια παράνομη πράξη ή παράλειψη που μπορεί να καταλογιστεί στην Κοινότητα, ζημιά στον ενάγοντα και αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ αυτών των δύο (Douglas-Scott, 2002: 388)¹⁰⁷.

¹⁰³ Βλ. άρθρο 270 ΣΛΕΕ

¹⁰⁴ **Ton Heukels, Alison McDonnell**, The Court of First Instance now has exclusive jurisdiction to hear all claims for compensation against the Community brought by individuals. The Action for Damages in Community Law, **Boston, London, 1997. P.2**

¹⁰⁵ Βλ. Άρθρο 340 ΣΛΕΕ

¹⁰⁶ Ευγενία Ρ. Σαγκεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοσης, Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013, Σελ.597

¹⁰⁷ Douglas-Scott, Sionaidh. Constitutional Law of the European Union. Enland: Longman, 2002.P.388

Ο ενάγων διαθέτει προθεσμία παραγραφής πέντε ετών για να ασκήσει την προσφυγή.¹⁰⁸

4.8. Μηχανισμός της Προδικαστικής Παραπομπής και ο Ρόλος των Εθνικών Δικαστηρίων στη Λειτουργία του

Το Δικαστήριο συνεργάζεται στενά με το σύνολο των δικαιοδοτικών οργάνων των κρατών μελών, τα οποία είναι τα κοινά δικαστήρια όσον αφορά την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης. Για να εξασφαλίζεται η αποτελεσματική και ομοιόμορφη εφαρμογή της νομοθεσίας της Ένωσης και να αποφεύγεται κάθε απόκλιση στην ερμηνεία, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν, και ενίοτε οφείλουν, να απευθύνονται στο Δικαστήριο, υποβάλλοντας προδικαστικό ερώτημα, προς διευκρίνιση ζητήματος ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης, ώστε να μπορέσουν, παραδείγματος χάρη, να κρίνουν κατά πόσον η εθνική τους νομοθεσία είναι σύμφωνη με το δίκαιο αυτό. Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως μπορεί επίσης να αφορά τον έλεγχο του κύρους μιας πράξης των οργάνων της Ένωσης.

Τα εθνικά δικαστήρια είναι επίσης ευρωπαϊκά δικαστήρια και είναι κυρίως υπεύθυνα για την ορθή εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ. Ως Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχε επισημάνει, ότι το δίκαιο της ΕΕ θα παραμείνει νεκρό γράμμα εάν δεν εφαρμόζεται σωστά στα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένης της από τους εθνικούς δικαστές, οι οποίοι είναι, ως εκ τούτου ο ακρογωνιαίος λίθος του δικαστικού συστήματος της ΕΕ και οι οποίοι παίζουν κεντρικό ρόλο στη δημιουργία της μια ενιαία ευρωπαϊκής έννομης τάξης.¹⁰⁹

Το Δικαστήριο απαντά εκδίδοντας όχι απλή γνωμοδότηση αλλά απόφαση ή αιτιολογημένη διάταξη. Το εθνικό δικαστήριο που υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα δεσμεύεται από τη δοθείσα ερμηνεία όταν κρίνει την υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιόν του. Η απόφαση του Δικαστηρίου

¹⁰⁸ Joined Cases C-46/93 and C-48/93 *Brasserie du Pecheur v Germany and The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte Factortame* (1996) ECR I 1029.

¹⁰⁹ Βλ. Το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 9ης Ιουλίου 2008 σχετικά με το ρόλο του εθνικού δικαστή στο ευρωπαϊκό δικαστικό σύστημα, 2007/2027 http://publications.europa.eu/resource/ellar/8cdf7429-5dc2-4155-9a2f-3fadea6715ee.0005.02/DOC_1

δεσμεύει κατά τον ίδιο τρόπο και τα άλλα εθνικά δικαστήρια στα οποία υποβάλλεται παρόμοιο ζήτημα.¹¹⁰

Εξάλλου, στο πλαίσιο της διαδικασίας της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, κάθε ευρωπαίος πολίτης μπορεί να επιτύχει τη διευκρίνιση των κανόνων της Ένωσης που τον αφορούν. Συγκεκριμένα, μολονότι η σχετική αίτηση μπορεί να υποβληθεί μόνο από εθνικό δικαστήριο, κάθε διάδικος στην ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου δίκη, τα κράτη μέλη και τα όργανα της Ένωσης μπορούν να μετάσχουν στη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου. Πολλές από τις σπουδαιότερες γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης καθιερώθηκαν κατόπιν της υποβολής προδικαστικών ερωτημάτων, τα οποία πολλές φορές υποβλήθηκαν από πρωτοβάθμια δικαστήρια.¹¹¹

Συνεπώς, αντίθετα με τις άλλες δικαστικές διαδικασίες, η προδικαστική παραπομπή δεν είναι προσφυγή κατά ευρωπαϊκής ή εθνικής πράξης, αλλά μια ερώτηση που τίθεται για την εφαρμογή του ευρωπαϊκού δικαίου.¹¹²

Όταν ένα τέτοιο ζήτημα ανακύπτει ενώπιον οποιουδήποτε δικαστηρίου κράτους μέλους, το δικαστήριο δύναται, αν κρίνει ότι η απόφαση επί του ζητήματος είναι αναγκαία για την έκδοση της δικής του απόφασης, να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο για να αποφανθεί επ' αυτού.¹¹³ Σε περίπτωση που οποιοδήποτε τέτοιο ζήτημα σε εκκρεμή υπόθεση ενώπιον του δικαστηρίου κράτους μέλους, του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου, το δικαστήριο αυτό οφείλει να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο.¹¹⁴

Εάν ένα τέτοιο ζήτημα σε εκκρεμή υπόθεση ενώπιον του δικαστηρίου κράτους μέλους, η οποία αφορά πρόσωπο υπό κράτηση, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφαινεται το συντομότερο δυνατόν.¹¹⁵

¹¹⁰ The Court of Justice. Composition, jurisdiction and procedures, 2010. <http://bookshop.europa.eu/en/the-court-of-justice-pbQD3010472/>

¹¹¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:l14552&from=EL>

¹¹² http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/#competences

¹¹³ Βλ. Άρθρο 267/2 της ΣΛΕΕ.

¹¹⁴ Βλ. Άρθρο 267/3 της ΣΛΕΕ

¹¹⁵ Βλ. διάταξη στο μέρος 4 του άρθρου 267 της ΣΛΕΕ σχετικά με το πρόσωπο υπό κράτηση. Θα μπορούσε να ασκηθεί σε συνδυασμό με τη νέα επείγουσα προδικαστική διαδικασία (τα λεγόμενα PPU - από γαλλική διαδικασία *préliminaire d'urgence*).

Οι περισσότερες από τις αποφάσεις ορόσημο από το ΔΕΕ (π.χ. Van Gend en Loos,¹¹⁶ και Costa κατά ENEL)¹¹⁷ εκδόθηκαν μετά από πού το εθνικό δικαστήριο ζήτησε από το Δικαστήριο της ΕΕ να αποφανθεί επί της ερμηνείας του δικαίου της ΕΕ.

¹¹⁶ Case 26/62, N.V Algemene Transporten Expeditie Onderneming Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen [1963] ECR 1; [1963] CMLR 105.

¹¹⁷ Βλ. Case 6/64, Flaminio Costa v. Enel (194) ECR 585, (1964) CMLR 425, 593

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V: Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΝΩΠΙΩΝ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΕ

Ανεξάρτητα από τη φύση της υποθέσεως, η διαδικασία ενώπιων των Ευρωπαϊκών Δικαστηρίων χωρίζονται σε έγγραφη και προφορική διαδικασία που διεξάγεται δημόσια. Πρέπει, ωστόσο, να γίνει διάκριση μεταξύ, αφενός, της διαδικασίας υποβολής προδικαστικού ερωτήματος και, αφετέρου, της διαδικασίας στις άλλες προσφυγές, οι οποίες καλούνται ευθείες προσφυγές. Η έγγραφη διαδικασία περιλαμβάνει τη γνωστοποίηση στους διαδίκους καθώς και στα θεσμικά όργανα της Ένωσης οι αποφάσεις των οποίων προσβάλλονται, των αιτήσεων, υπομνημάτων, απαντήσεων και παρατηρήσεων και ενδεχομένως, των αντικρούσεων, καθώς και όλων των προς υποστήριξη στοιχείων και εγγράφων ή των επισήμων αντιγράφων τους. Τα κράτη μέλη καθώς και τα θεσμικά όργανα της Ένωσης αντιπροσωπεύονται ενώπιον του Δικαστηρίου από εκπρόσωπο που διορίζεται για κάθε υπόθεση ο εκπρόσωπος δύναται να επικουρείται από σύμβουλο ή δικηγόρο. Οι λοιποί διάδικοι εκπροσωπούνται από δικηγόρο. Μόνον ο δικηγόρος που έχει δικαίωμα παραστάσεως ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους ή άλλου κράτους συμβαλλόμενου στη συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, δικαιούται να εκπροσωπεί ή να επικουρεί διάδικο ενώπιον του Δικαστηρίου. Οι εκπρόσωποι, σύμβουλοι και δικηγόροι παριστάμενοι ενώπιον του Δικαστηρίου απολαύουν των αναγκαίων δικαιωμάτων και εγγυήσεων για την ανεξάρτητη άσκηση των καθηκόντων τους, σύμφωνα με τους όρους που θα καθορισθούν από τον κανονισμό διαδικασίας. Το Δικαστήριο απολαύει έναντι των συμβούλων και δικηγόρων, οι οποίοι παρίστανται ενώπιον του, των εξουσιών που αναγνωρίζονται συνήθως επί του θέματος στα δικαστήρια, σύμφωνα με τους όρους που θα καθορισθούν από τον ίδιο κανονισμό. Οι καθηγητές υπήκοοι των κρατών μελών, η νομοθεσία των οποίων τους αναγνωρίζει δικαίωμα παραστάσεως σε δικαστήριο, απολαύουν ενώπιον του Δικαστηρίου των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται από το παρόν άρθρο στους δικηγόρους.

Τεράστιο πρόβλημα για την αποτελεσματική δικαστική προστασία υπήρξε ανέκαθεν η γλώσσα στην οποία διεξάγεται η διαδικασία.¹¹⁸ Την γλώσσα της διαδικασίας επιλέγει κατά κανόνα ο Ενάγων-προσφεύγων και μπορεί να είναι οποιαδήποτε από τις επίσημες γλώσσες της Ένωσης.¹¹⁹

¹¹⁸ Ευγενία Ρ. Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοσης, Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013, Σελ.530

¹¹⁹ Βλ. άρθρα 36-38 ΚανΔιαδΔ.

Όλα τα έγγραφα της δίκης, οι προτάσεις των γενικών εισαγγελέων και το κείμενο της απόφασης μεταφράζονται σε όλες τις επίσημες γλώσσες της ΕΕ. Η απόφαση δημοσιεύεται στη Συλλογή Νομολογίας του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου.¹²⁰

5.1. ΥΠΟΒΟΛΗ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ ΣΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ Η ΕΓΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ¹²¹

5.1.1. Υποβολή προδικαστικού ερωτήματος

Το εθνικό δικαστήριο υποβάλλει ερωτήματα στο Δικαστήριο σχετικά με την ερμηνεία ή το κύρος μιας διάταξης του δικαίου της ΕΕ, η αίτησή αυτή έχει κατά κανόνα τη μορφή δικαστικής απόφασης που εκδίδεται σύμφωνα με τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες. Η αίτηση αφού μεταφραστεί από τη Μεταφραστική Υπηρεσία του Δικαστηρίου σε όλες τις γλώσσες της Ένωσης, η Γραμματεία την κοινοποιεί στους διαδίκους της κύριας δίκης, καθώς επίσης σε όλα τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Δημοσιεύεται ανακοίνωση στην Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ, η οποία αναφέρει μεταξύ άλλων τους διαδίκους και παραθέτει τα προδικαστικά ερωτήματα. Στους διαδίκους, στα κράτη μέλη και τα όργανα της ΕΕ παρέχεται προθεσμία δύο μηνών προκειμένου να υποβάλουν στο Δικαστήριο ενδεχόμενες γραπτές παρατηρήσεις.

5.1.2. Ευθείες Προφυγές

Η υπόθεση υποβάλλεται στο Δικαστήριο με την κατάθεση εισαγωγικού δικογράφου στη Γραμματεία. Η Γραμματεία δημοσιεύει στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανακοίνωση σχετική με την προσφυγή, η οποία αναφέρει τους ισχυρισμούς και τα αιτήματα του προσφεύγοντος. Συγχρόνως, το δικόγραφο επιδίδεται στον αντίδικο, ο οποίος διαθέτει προθεσμία ενός μηνός για να καταθέσει υπόμνημα αντίκρουσης. Ο προσφεύγων μπορεί να καταθέσει υπόμνημα απάντησης, ο δε αντίδικος υπόμνημα ανταπάντησης, εντός ενός μηνός και στις δύο περιπτώσεις. Η τήρηση των προθεσμιών για την κατάθεση των δικογράφων αυτών είναι

¹²⁰ http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/ Ανάκτηση 22.05.2016

¹²¹ http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-05/cjue_el.pdf Ανάκτηση 22.05.2016

υποχρεωτική, εκτός εάν δοθεί παράταση από τον Πρόεδρο. Και στα δύο είδη διαδικασίας ορίζονται, αντιστοίχως από τον Πρόεδρο και τον πρώτο γενικό εισαγγελέα, ένας εισηγητής δικαστής και ένας γενικός εισαγγελέας για να παρακολουθούν την εξέλιξη της υπόθεσης.

5.2. ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ Η ΕΚΘΕΣΗ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟΥ¹²²

Μετά την έγγραφη διαδικασία, σε όλες τις υποθέσεις, οι διάδικοι καλούνται να δηλώσουν εντός τριών εβδομάδων γιατί επιθυμούν τη διεξαγωγή προφορικής διαδικασίας. Το Δικαστήριο αποφασίζει, σύμφωνα με την έκθεση του εισηγητή δικαστή και αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, αν η υπόθεση απαιτεί τη διεξαγωγή αποδείξεων, σε ποιο δικαστικό σχηματισμό πρέπει να ανατεθεί η υπόθεση καθώς και αν θα διεξαχθεί συζήτηση στην ακρόαση, της οποίας την ημερομηνία ορίζει ο πρόεδρος. Ο εισηγητής δικαστής συνοψίζει στην έκθεση ακροατηρίου τα πραγματικά περιστατικά και τα επιχειρήματα που προβάλλουν οι διάδικοι και οι τυχόν παρεμβαίνοντες. Η συζήτηση κατά την ακρόαση και η έκθεση αυτή δημοσιοποιείται στη γλώσσα διαδικασίας της υπόθεσης.

5.3. ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΚΡΟΑΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ¹²³

Η υπόθεση συζητείται σε δημόσια συνεδρίαση ενώπιον του δικαστικού σχηματισμού και του γενικού εισαγγελέα. Οι δικαστές και ο γενικός εισαγγελέας μπορούν να θέσουν στους διαδίκους τις σκόπιμες ερωτήσεις. Μετά από μερικές εβδομάδες αργότερα, και πάλι σε δημόσια συνεδρίαση, ο γενικός εισαγγελέας αναπτύσσει τις προτάσεις του ενώπιον του Δικαστηρίου, αναλύει λεπτομερώς τις νομικές πτυχές της διαφοράς και προτείνει με πλήρη ανεξαρτησία στο

¹²² Οδηγός για τους εκπροσώπους των διαδίκων κατά την ενώπιον του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων έγγραφη και προφορική διαδικασία, Φεβρουάριος 2009, http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2008-09/txt9_2008-09-25_17-14-29_189.pdf Ανάκτηση 22.05.2016

¹²³ Οδηγός για τους εκπροσώπους των διαδίκων κατά την ενώπιον του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων έγγραφη και προφορική διαδικασία, Φεβρουάριος 2009, http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2008-09/txt9_2008-09-25_17-14-29_189.pdf Ανάκτηση 22.05.2016

Δικαστήριο τη λύση που θεωρεί ενδεδειγμένη. Με τον τρόπο αυτό τερματίζεται η προφορική διαδικασία. Το Δικαστήριο, όταν κρίνει ότι η υπόθεση δεν εγείρει κανένα νέο νομικό ζήτημα, μπορεί να αποφασίσει, αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, ότι η υπόθεση θα εκδικασθεί χωρίς προτάσεις του γενικού εισαγγελέα.

5.4. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ¹²⁴

Κάθε δικαστής του συγκεκριμένου δικαστικού σχηματισμού μπορεί να προτείνει τροποποιήσεις. Οι αποφάσεις του Δικαστηρίου λαμβάνονται κατά πλειοψηφία και δεν διατυπώνονται μειοψηφούσες γνώμες. Οι αποφάσεις υπογράφονται από όλους τους δικαστές που μετείχαν στη διάσκεψη και το διατακτικό τους δημοσιεύεται σε δημόσια συνεδρίαση. Οι αποφάσεις και οι προτάσεις των γενικών εισαγγελέων δημοσιεύονται στην ιστοσελίδα του Δικαστηρίου την ίδια ημέρα της δημοσίευσης ή της ανάπτυξής τους αντίστοιχα και αργότερα δημοσιεύονται στη Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου.

5.5. ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

5.5.1. Απλοποιημένη Διαδικασία

Όταν ένα προδικαστικό ερώτημα είναι ταυτόσημο με ερώτημα επί του οποίου το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί ή όταν η απάντηση σ' αυτό το ερώτημα δεν αφήνει περιθώρια εύλογης αμφιβολίας ή μπορεί να συναχθεί από τη νομολογία, το Δικαστήριο, αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, μπορεί να αποφανθεί επί του ερωτήματος αυτού με αιτιολογημένη διάταξη, παραπέμπουσα στην προγενέστερη σχετική απόφαση ή νομολογία.

¹²⁴Το Δικαστήριο Σύνθεση, αρμοδιότητες και διαδικασίες, Δεκέμβριος 2010, http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-05/cjue_el.pdf

5.5.2. Ταχεία Διαδικασία

Με την ταχεία διαδικασία το Δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να αποφαινεται γρήγορα στις ιδιαιτέρως επείγουσες υποθέσεις με μεγάλη σύντμηση των προθεσμιών. Κατόπιν αιτήματος ενός από τους διαδίκους, στον Πρόεδρο του Δικαστηρίου εναπόκειται να αποφασίσει, αφού ακούσει τους λοιπούς διαδίκους, κατά πόσον υπάρχει επείγουσα ανάγκη που δικαιολογεί την ταχεία διαδικασία. Τέτοια διαδικασία προβλέπεται και για τις περιπτώσεις υποβολής προδικαστικών ερωτημάτων. Στις περιπτώσεις αυτές, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο που υποβάλλει την αίτηση για την έκδοση προδικαστικής απόφασης στο Δικαστήριο να ζητήσει την εφαρμογή της διαδικασίας αυτής.

5.5.3. Επείγουσα Προδικαστική Διαδικασία

Η διαδικασία αυτή παρέχει τη δυνατότητα στο Δικαστήριο να αποφαινεται σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα (δύο με τρεις μήνες) επί των πλέον ευαίσθητων ζητημάτων που αφορούν τον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε αστικές και ποινικές υποθέσεις, καθώς και πολιτικές σχετικές με τους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα, τις θεωρήσεις, το άσυλο και τη μετανάστευση). Οι επείγουσες προδικαστικές διαδικασίες ανατίθενται σε ειδικώς προς τούτο προσδιοριζόμενο πενταμελές τμήμα, στην πράξη δε η έγγραφη διαδικασία διεξάγεται ουσιαστικά με ηλεκτρονικά μέσα.

Με την αίτηση ασφαλιστικών μέτρων ζητείται η αναστολή μιας πράξης θεσμικού οργάνου ή οργανισμού, κατά της οποίας έχει ασκηθεί προσφυγή, ή η λήψη κάθε άλλου προσωρινού μέτρου αναγκαίου για την πρόληψη σοβαρής και ανεπανόρθωτης ζημίας ενός από τους διαδίκους.

5.6.ΕΞΟΔΑ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου διεξάγεται ατελώς. Αντιθέτως, τα έξοδα δικηγόρου έχοντος δικαίωμα παράστασης ενώπιον των δικαστηρίων κράτους μέλους, από τον οποίο εκπροσωπείται υποχρεωτικά κάθε διάδικος, δεν αναλαμβάνονται από το Δικαστήριο. Ωστόσο, αν ένας διάδικος αδυνατεί να αντιμετωπίσει το σύνολο ή μέρος των εξόδων της δίκης, μπορεί να

ζητήσει την παροχή του ευεργετήματος πενίας χωρίς να εκπροσωπηθεί από δικηγόρο. Η αίτηση πρέπει να συνοδεύεται από κάθε στοιχείο που να αποδεικνύει την απορία του αιτούντος.

5.7. ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Στις ευθείες προσφυγές, η γλώσσα που χρησιμοποιείται στο δικόγραφο της προσφυγής (και η οποία μπορεί να είναι μία από τις 24 επίσημες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης) είναι η γλώσσα της διαδικασίας, δηλαδή η γλώσσα στην οποία θα διεξαχθεί η δίκη. Όσον αφορά τις αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, γλώσσα της διαδικασίας είναι η γλώσσα του εθνικού δικαστηρίου που απευθύνεται στο Δικαστήριο. Για τις συζητήσεις που διεξάγονται κατά τις συνεδριάσεις υπάρχει ταυτόχρονη διερμηνεία, ανάλογα με τις ανάγκες, σε διάφορες επίσημες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι δικαστές διασκέπτονται, χωρίς διερμηνείς, σε μία κοινή γλώσσα, η οποία κατά παράδοση είναι η γαλλική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI: ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΕ ΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΕ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΕ

6.1. ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΕ ΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΕ

Ο κύριος στόχος στη δικαστική διαδικασία σε αστικές υποθέσεις είναι η δικαστική ασφάλεια και η ίση πρόσβαση στη δικαιοσύνη για όλους τους πολίτες, που θα συνεπάγεται εύκολη αναγνώριση της αρμόδιας δικαιοδοσίας, σαφή προσδιορισμό του εφαρμοστέου δικαίου, ταχείες και δίκαιες δικαστικές διαδικασίες και αποτελεσματικές διαδικασίες εκτέλεσης. Οι διαδικαστικοί κανόνες θα πρέπει να προσφέρουν γενικά τις ίδιες εγγυήσεις, και να εξασφαλίζουν ότι οι πολίτες δεν τυγχάνουν άνιση μεταχείρισης ανάλογα με την εθνική δικαιοδοσία που εξετάζει την υπόθεσή τους.¹²⁵ Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε¹²⁶ υιοθέτησε την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων¹²⁷, η οποία αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της δικαστικής συνεργασίας τόσο σε αστικά όσο και σε ποινικά θέματα μέσα στην Ένωση.

Για να αναπτυχθεί η δικαστική συνεργασία στις αστικές υποθέσεις που έχουν διασυνοριακές επιπτώσεις το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία λαμβάνουν μέτρα, ιδίως όταν αυτό είναι απαραίτητο για την καλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, με τα οποία διασφαλίζεται, ιδίως: (α) η αμοιβαία αναγνώριση μεταξύ των κρατών μελών των δικαστικών και εξώδικων αποφάσεων και η εκτέλεσή τους· (β) η διασυνοριακή επίδοση και κοινοποίηση δικαστικών και εξώδικων πράξεων· (γ) η συμβατότητα των κανόνων που εφαρμόζονται στα κράτη μέλη όσον αφορά την άρση των συγκρούσεων ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο και τη δικαιοδοσία· (δ) η συνεργασία κατά την αποδεικτική διαδικασία· και (ε) η ουσιαστική πρόσβαση στη δικαιοσύνη.¹²⁸

Οι προηγουμένως ισχύουσες συμβάσεις αντικαταστάθηκαν με διάφορα ευρωπαϊκά νομικά μέσα. Ο κανονισμός 593/2008, γνωστός ως η σύμβαση «Ρώμη Ι» ορίζει ότι μια σύμβαση διέπεται από το δίκαιο που επέλεξαν τα μέρη, είτε ρητώς είτε εκ των συναγομένων σαφώς από τις διατάξεις

¹²⁵ http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/8/1/1/?lang=gr&all=1&s=1&e=10

¹²⁶ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 15 και 16 Οκτωβρίου 1999 Tampere, 10/10/1999

http://www.europarl.europa.eu/summits/pdf/tam_el.pdf

¹²⁷ http://ec.europa.eu/justice/criminal/law/index_en.htm

¹²⁸ Βλ. άρθρο 67 της ΣΛΕΕ και άρθρο 81 της ΣΛΕΕ

της σύμβασης ή τα δεδομένα της υπόθεσης.¹²⁹ Ο κανονισμός για τη δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, γνωστός ως η σύμβαση των Βρυξελλών του 1968¹³⁰, περιέχει διατάξεις σχετικά με τις γενικές δικαιοδοσίες, με τις ειδικές δικαιοδοσίες σε υποθέσεις ασφαλίσεων, σε συμβάσεις καταναλωτών, σε ατομικές συμβάσεις εργασίας, και με ορισμένες αποκλειστικές δικαιοδοσίες καθώς επίσης κανόνες σχετικά με την παρέκταση δικαιοδοσίας, με την έρευνα της διεθνούς δικαιοδοσίας και του παραδεκτού, με την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων, με τα δημόσια έγγραφα και τους δικαστικούς συμβιβασμούς.

Ο κανονισμός 606/2013 για την αμοιβαία αναγνώριση μέτρων προστασίας που διατάσσονται σε κάποιο κράτος μέλος σε αστικές υποθέσεις και ένα γενικό πλαίσιο δράσεων για τη διευκόλυνση της εφαρμογής της δικαιοδοτικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις (Κανονισμός 743/2002). Αυτός ο κανονισμός έχει τους εξής στόχους: να ενθαρρύνει αυτή τη συνεργασία· να βελτιώσει την αμοιβαία γνώση των νομικών και δικαιοδοτικών συστημάτων των κρατών μελών σε αστικές υποθέσεις· να διευκολύνει την ορθή εφαρμογή των ευρωπαϊκών νομικών μέσων σε αυτό το πεδίο· και να βελτιώσει την πληροφόρηση του κοινού ως προς την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, τη δικαιοδοτική συνεργασία και τα νομικά συστήματα των κρατών μελών.

Ο κανονισμός 1259/10 αφορά το δίκαιο που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό και ο κανονισμός 2201/2003 για τη δικαιοδοσία της αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και ο κανονισμός 2201/2003 για τις διαφορές γονικής μέριμνας έναντι των κοινών τέκνων των συζύγων.¹³¹ Ο Κανονισμός 4/2009 για την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής, τροπ. τελευταία από κανονισμό 2015/228.¹³² Ο Κανονισμός 664/2009 για τις διαδικασίες για τη διαπραγμάτευση και σύναψη συμφωνιών μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση δικαστικών και άλλων αποφάσεων σε υποθέσεις

¹²⁹ Βλ. Κανονισμός 593/2008 ΕΕ L 177/4.7.2008

¹³⁰ Βλ. Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:I33054&from=EL>, Ανάκτηση 9.5.2016.

¹³¹ Βλ. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ.2201/2003 του Συμβουλίου, ΕΕΕΕ 133194/2003, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:I33194&from=EL>, Ανάκτηση 21.5.2016.

¹³² Βλ. Κανονισμός [4/2009](#) (τροποποιήθηκε τελευταία από τον κανονισμό [2015/228](#))

γαμικών διαφορών, ζητήματα γονικής μέριμνας και ζητήματα που συνδέονται προς υποχρεώσεις διατροφής.¹³³

Άλλοι Κανονισμοί 1346/2000 περί διαδικασιών αφερεγγυότητας, 1348/2000 για την επίδοση και κοινοποίηση στα κράτη μέλη δικαστικών και εξωδίκων πράξεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις¹³⁴, ο Κανονισμός 1896/2006¹³⁵ για τη θέσπιση διαδικασίας ευρωπαϊκής διαταγής πληρωμής, ο Κανονισμός 861/2007¹³⁶ για την ευρωπαϊκή διαδικασία μικροδιαφορών και ο Κανονισμός 805/2004¹³⁷ για τη θέσπιση ευρωπαϊκού τίτλου για μη αμφισβητούμενες αξιώσεις.

Περαιτέρω στον τομέα της άρσης των συγκρούσεων ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο πρέπει να αναφερθεί ο Κανονισμός 593/2008¹³⁸ σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, γνωστός και ως «Κανονισμός Ρώμη Ι» καθώς και ο Κανονισμός 864/2007¹³⁹ για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές, γνωστός και ως «Κανονισμός Ρώμη ΙΙ».

Το Ευρωπαϊκό δικαστικό δίκτυο για αστικές και εμπορικές υποθέσεις αποσκοπεί στη διευκόλυνση της δικαστικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών, τόσο στους τομείς που καλύπτονται από τις ισχύουσες νομοθετικές πράξεις όσο και σ' εκείνους στους οποίους δεν εφαρμόζεται ακόμη καμία πράξη, καθώς και στο σχεδιασμό, στην προοδευτική θέση σε λειτουργία και ενημέρωση ενός συστήματος πληροφόρησης του κοινού. Το δίκτυο αποτελείται από αρμόδιους που διορίζονται από τα κράτη μέλη και περιλαμβάνει επίσης τις κεντρικές αρχές που προβλέπονται σε ευρωπαϊκές πράξεις, σε πράξεις διεθνούς δικαίου στις οποίες συμμετέχουν τα κράτη μέλη ή σε κανόνες εθνικού

¹³³ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 664/2009 του Συμβουλίου, της 7ης Ιουλίου 2009, για τη θέσπιση διαδικασίας για τη διαπραγμάτευση και σύναψη συμφωνιών ανάμεσα σε κράτη μέλη και τρίτες χώρες σχετικά με τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση δικαστικών και άλλων αποφάσεων σε υποθέσεις γαμικών διαφορών, ζητήματα γονικής μέριμνας και ζητήματα που συνδέονται προς υποχρεώσεις διατροφής, καθώς και το εφαρμοστέο δίκαιο σε υποθέσεις υποχρεώσεων διατροφής.

http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2009.200.01.0046.01.ELL&toc=OJ:L:2009:200:TOC
Ανάκτηση 20.02.2016

¹³⁴ Ο οποίος ήδη έχει αντικατασταθεί από νεότερο, τον Κανονισμό 1393/2007 για τις επιδόσεις στα κράτη μέλη δικαστικών και εξωδίκων πράξεων. Βλ. Κανονισμός (ΕΚ) 1393/2007, ΕΕ L324/10.12.2007
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32007R1393>.

¹³⁵ Βλ. Κανονισμός αριθ. 1896/2006 ΕΕ L 399/30.12.2006.

¹³⁶ Βλ. Κανονισμός αριθ. 861/2007 ΕΕ L 199/31.7.2007.

¹³⁷ Βλ. Κανονισμός 805/2004 ΕΕ L 143/30.4.2004.

¹³⁸ Βλ. Κανονισμός 593/2008 ΕΕ L 177/4.7.2008.

¹³⁹ Βλ. Κανονισμός 864/2007 ΕΕ L 199/31.7.2007.

δικαίου στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας.¹⁴⁰ Μια ενιαία διαδικασία ισχύει για την παραγγελία διεξαγωγής αποδείξεων και την άμεση διαβίβασή τους μεταξύ των κρατών μελών σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις¹⁴¹.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση συμμετέχει στη Συνδιάσκεψη της Χάγης για το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο (HCCH), η οποία εργάζεται για την προοδευτική ενοποίηση των κανόνων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.¹⁴² Σε αυτό το πλαίσιο υπέγραψε τη σύμβαση για τις συμφωνίες παρέκτασης της δικαιοδοσίας, η οποία επιδιώκει την αυτονομία και ελεύθερη βούληση των συμβαλλόμενων μερών σε διεθνείς εμπορικές συναλλαγές¹⁴³.

6.2. ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΕ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΕ

Ο στόχος της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, στο πλαίσιο του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (ΧΕΑΔ), είναι να διασφαλιστεί υψηλό επίπεδο ασφάλειας για τους πολίτες της ΕΕ μέσα από την πρόληψη και την καταπολέμηση της εγκληματικότητας, του ρατσισμού και της ξеноφοβίας. Σε αυτό αναφέρεται ο τίτλος V της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (κεφάλαια I, IV και V).

Η αστυνομική και δικαστική συνεργασία στην ΕΕ σε ποινικές υποθέσεις λαμβάνει τρεις μορφές: α) τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών αστυνομικών υπηρεσιών, β) τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών διοικήσεων (ιδίως των τελωνειακών υπηρεσιών) και γ) τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών δικαστικών αρχών.

Η συνεργασία εφαρμόζεται με τη συνδρομή οργανισμών της ΕΕ όπως η Eurojust, η Ευρωπόλ και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο.

¹⁴⁰ Βλ. Απόφαση 2001/470/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Μαΐου 2001, σχετικά με τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού δικαστικού δικτύου για αστικές και εμπορικές υποθέσεις

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3A133129#amendingact> Ανάκτηση 21.5.2016

¹⁴¹ Βλ. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1206/2001 του Συμβουλίου της 28ης Μαΐου 2001 για τη συνεργασία μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών κατά τη διεξαγωγή αποδείξεων σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32001R1206> Ανάκτηση 21.5.2016

¹⁴² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:62013CP0001> Ανάκτηση 21.5.2016

¹⁴³ Βλ. Απόφαση 2009/397 της 26ης Φεβρουαρίου 2009 σχετικά με την υπογραφή εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας της σύμβασης για τις συμφωνίες παρέκτασης της δικαιοδοσίας

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32009D0397> Ανάκτηση 21.5.2016

Η συνεργασία των δικαστικών αρχών συντελείται κυρίως μέσω ενός μηχανισμού που ονομάζεται αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων και διαταγών (π.χ. στον τομέα της κράτησης και της μεταφοράς κρατουμένων, το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, η ευρωπαϊκή εντολή έρευνας, η δήμευση και δέσμευση περιουσιακών στοιχείων, και οι οικονομικές κυρώσεις).¹⁴⁴

Η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις στην ΕΕ θεμελιώνεται στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων και διαταγών και περιλαμβάνει την προσέγγιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών σε ορισμένους τομείς. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία μέσω οδηγιών, μπορούν να θεσπίζουν ελάχιστους κανόνες που αφορούν: (α) το αμοιβαίως παραδεκτό των αποδείξεων μεταξύ των κρατών μελών, (β) τα δικαιώματα των προσώπων στην ποινική διαδικασία, (γ) τα δικαιώματα των θυμάτων της εγκληματικότητας, και (δ) άλλα ειδικότερα στοιχεία της ποινικής διαδικασίας, τα οποία θα έχουν προηγουμένως προσδιορισθεί από το Συμβούλιο με απόφαση ληφθείσα ομόφωνα, μετά από την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.¹⁴⁵

Η ΕΕ αναπτύσσει την αστυνομική συνεργασία στην οποία συμμετέχουν όλες οι αρμόδιες αρχές των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένων των αστυνομικών και τελωνειακών αρχών και άλλων αρχών επιβολής του νόμου ειδικευμένων στον τομέα της πρόληψης ή της εξακρίβωσης αξιόποινων πράξεων ή της διερεύνησής τους. Γι' αυτούς τους σκοπούς, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία μπορούν να λαμβάνουν μέτρα που αφορούν: α) τη συλλογή, αποθήκευση, επεξεργασία, ανάλυση και ανταλλαγή σχετικών πληροφοριών, β) την παροχή υποστήριξης για την κατάρτιση προσωπικού, καθώς και τη συνεργασία όσον αφορά τις ανταλλαγές προσωπικού, τον εξοπλισμό και την εγκληματολογική έρευνα και γ) τις κοινές τεχνικές έρευνας όσον αφορά την εξακρίβωση σοβαρών μορφών οργανωμένου εγκλήματος.¹⁴⁶

¹⁴⁴ http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/police_judicial_cooperation.html?locale=el Ανάκτηση 21.5.2016

¹⁴⁵ Βλ. άρθρο 82 ΣΛΕΕ

¹⁴⁶ Βλ. άρθρο 87 ΣΛΕΕ

Ένα μέλος του Συμβουλίου δικαιούται να ζητήσει την υποβολή ενός σχεδίου οδηγίας για δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, αναστέλλοντας με αυτό τον τρόπο τη συνήθη νομοθετική διαδικασία. Αφού συζητήσει το ζήτημα και εφόσον επιτευχθεί συναίνεση, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναπέμπει εντός τετραμήνου από την αναστολή αυτή το σχέδιο στο Συμβούλιο, θέτοντας τέρμα στην αναστολή της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας.¹⁴⁷ Εντός της αυτής προθεσμίας, σε περίπτωση μη συμφωνίας, εννέα τουλάχιστον κράτη μέλη μπορούν να δηλώσουν ότι επιθυμούν να καθιερώσουν ενισχυμένη συνεργασία βάσει του συγκεκριμένου σχεδίου οδηγίας.¹⁴⁸

Η αποστολή της *Eurojust* είναι η στήριξη και η ενίσχυση του συντονισμού και της συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων εθνικών αρχών για την έρευνα και τη δίωξη σοβαρών εγκλημάτων που έχουν επιπτώσεις σε δύο ή περισσότερα κράτη μέλη ή απαιτούν δίωξη σε κοινές βάσεις. Τα καθήκοντα της *Eurojust* περιλαμβάνουν: (α) την έναρξη ποινικών ερευνών καθώς και την εισήγηση για την κίνηση ποινικών διώξεων που διεξάγονται από τις αρμόδιες εθνικές αρχές (β) τον συντονισμό των ερευνών και των διώξεων και (γ) την ενίσχυση της δικαστικής συνεργασίας.¹⁴⁹

Η *Ευρωπόλ* είναι ένας οργανισμός που στόχο έχει να δημιουργήσει μια ασφαλέστερη Ευρώπη, βελτιώνοντας τη συνεργασία μεταξύ των αστυνομικών αρχών και των υπηρεσιών επιβολής του νόμου των χωρών της ΕΕ. Αποστολή της είναι να βοηθήσει τις χώρες της ΕΕ να αποτρέψουν και να καταπολεμήσουν τη διεθνή εγκληματικότητα και τρομοκρατία. Οι διατάξεις της Συνθήκης που αφορούν την *Ευρωπόλ* εμπίπτουν στη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹⁵⁰

Οι στόχοι της *Ευρωπόλ* είναι να στηρίζει τις αρχές επιβολής του νόμου, διευκολύνοντας τις ανταλλαγές πληροφοριών, παρέχοντας εγκληματολογικές αναλύσεις, όπως και συνδράμοντας και συντονίζοντας διασυνοριακές επιχειρήσεις, να γίνει κέντρο πληροφοριών της ΕΕ σχετικά με την εγκληματικότητα, εντοπίζοντας κενά στην κοινή πληροφόρηση και θέτοντας προτεραιότητες ερευνών και να αναπτυχθεί περαιτέρω ως κέντρο της ΕΕ για την εμπειρογνωμοσύνη στον τομέα

¹⁴⁷ http://europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/8/1/2/index.tkl?lang=gr Ανάκτηση 21.5.2016

¹⁴⁸ Βλ. άρθρο 82 παρ. 3 ΣΛΕΕ

¹⁴⁹ Βλ. άρθρο 85 ΣΛΕΕ

¹⁵⁰ Βλ. άρθρο 88, τίτλος V - Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης

της επιβολής του νόμου, πρωτοστατώντας σε νέες τεχνολογίες καθώς επίσης διευκολύνοντας την ανταλλαγή γνώσεων και την ποιοτική κατάρτιση σε εξειδικευμένους τομείς όπως η τρομοκρατία, τα ναρκωτικά και η κιβδηλεία του ευρώ.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο είναι αρμόδιο, υπό ορισμένους όρους, να αποφαινεται με προδικαστικές αποφάσεις σχετικά με την ερμηνεία της σύμβασης.

Ο Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κατάρτιση στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου (ΕΑΑ) υποστηρίζει, αναπτύσσει, εφαρμόζει και συντονίζει την κατάρτιση των λειτουργών επιβολής του νόμου, ενώ παράλληλα δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών στο πλαίσιο της επιβολής του νόμου, ιδίως στους τομείς της πρόληψης και της καταπολέμησης σοβαρών μορφών εγκληματικότητας που επηρεάζουν δύο ή περισσότερα κράτη μέλη, και της τρομοκρατίας.¹⁵¹

Για την καταπολέμηση των αδικημάτων που θίγουν τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με ειδική νομοθετική διαδικασία (ομοφωνία και έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου) μέσω κανονισμών, μπορεί να συστήσει Ευρωπαϊκή Εισαγγελία εκ της Eurojust. Εφόσον δεν επιτευχθεί ομοφωνία, ομάδα αποτελούμενη από εννέα τουλάχιστον κράτη μέλη μπορεί να ζητήσει να παραπεμφθεί το σχέδιο κανονισμού στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Στην περίπτωση αυτή, η νομοθετική διαδικασία στο Συμβούλιο αναστέλλεται. Εντός τετραμήνου από την αναστολή αυτή, σε περίπτωση μη συμφωνίας, εννέα τουλάχιστον κράτη μέλη μπορούν να δηλώσουν ότι επιθυμούν να καθιερώσουν ενισχυμένη συνεργασία βάσει του συγκεκριμένου σχεδίου κανονισμού. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δύναται, αποφασίζοντας ομόφωνα μετά από έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, να επεκτείνει τις αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας στην καταπολέμηση της σοβαρής εγκληματικότητας με διασυνοριακή διάσταση.¹⁵²

¹⁵¹ Βλ. Κανονισμός (ΕΕ) 2015/2219 του ΕΚ και του Συμβουλίου της 25.11.2015 σχετικά με τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κατάρτιση στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου (ΕΑΑ) και για την αντικατάσταση και κατάργηση της απόφασης 2005/681/ΔΕΥ του Συμβουλίου. Ανάκτηση 22.05.2016

¹⁵² Βλ. άρθρο 86 ΣΛΕΕ

Το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης είναι δικαστική απόφαση που εκδίδει μια χώρα της ΕΕ και αφορά τη σύλληψη και παράδοση, εκ μέρους άλλης χώρας της ΕΕ, ενός προσώπου καταζητούμενου για ποινική δίωξη ή για έκτιση ποινής φυλάκισης.

Με το ευρωπαϊκό ένταλμα προορίζεται να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ των δικαστικών αρχών των χωρών της ΕΕ. Το ευρωπαϊκό ένταλμα βασίζεται στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των αποφάσεων στον ποινικό τομέα.

Το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης βασίζεται σε απόφαση πλαίσιο του Συμβουλίου της 13ης Ιουνίου 2002, η οποία τροποποιήθηκε το 2009.¹⁵³ οδηγίες της ΕΕ για τα δικονομικά δικαιώματα που έχουν εγκριθεί από το 2010, διασφαλίζουν ότι πρόσωπα κατά των οποίων εκδόθηκε ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, δικαιούνται υπηρεσίες δικηγόρου και διερμηνέα και πρέπει να ενημερωθούν σχετικά με τα δικαιώματά τους.

Το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και εναρμονισμένες διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών αντικατέστησαν το σύστημα έκδοσης υπόπτων μεταξύ των κρατών μελών.¹⁵⁴ Όταν η δικαστική αρχή κράτους μέλους εκδίδει απόφαση με την οποία ζητείται η παράδοση προσώπου, η απόφαση αυτή αναγνωρίζεται *ipso facto* από τις δικαστικές αρχές των άλλων κρατών μελών, μετά από κάποιους ελάχιστους ελέγχους.

Η αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις έχει κάνει σημαντικές προόδους από τη θέση σε εφαρμογή της το 1991, ιδίως ως προς την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος με: την προσέγγιση του ουσιαστικού ποινικού δικαίου· την αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων· τη προσέγγιση του ορισμού των αξιόποινων πράξεων που αφορούν τη συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση· και την υποχρέωση των κρατών μελών να επιβάλλουν κυρώσεις αντίστοιχες προς τη σοβαρότητα αυτών των αξιόποινων πράξεων.¹⁵⁵

¹⁵³ Βλ. Απόφαση 2009/902/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 30ής Νοεμβρίου 2009 για τη δημιουργία Ευρωπαϊκού Δικτύου Πρόληψης του Εγκλήματος (EUCPN) και για την κατάργηση της απόφασης 2001/427/ΔΕΥ. Ανάκτηση 22.05.2016

¹⁵⁴ Βλ. Απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 13ης Ιουνίου 2002 για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών. Ανάκτηση 22.05.2016

¹⁵⁵ Βλ. Απόφαση-πλαίσιο 2008/841/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 24.10.2008 για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Ανάκτηση 22.05.2016

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII: ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.

Η δημιουργία του Δικαστηρίου της ΕΕ αποτελεί αρχικά μια κλασική δικαστική αρχή, όμως με την πάροδο του χρόνου, κατά τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της ΕΕ διευρύνθηκε σημαντικά: το Δικαστήριο της ΕΕ έγινε η υψηλότερη αρχή για τη βελτίωση των δικαιωμάτων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, άρχισε να ασκεί τα καθήκοντα του Συνταγματικού, ποινικού, πειθαρχικού και αστικού Δικαστηρίου, επίσης ενεργεί ως διοικητικό και διαιτητικό Δικαστήριο (όπως ο Άρειος Πάγος), και εκτελεί συμβουλευτικά καθήκοντα.

Δηλαδή, μπορούμε να πούμε ότι το ΔΕΕ, του οποίου οι αποφάσεις είναι δεσμευτικές για τα κράτη μέλη όσο και για τους πολίτες και τα νομικά πρόσωπα στο έδαφος όλων των κρατών μελών και επιτελεί ένα είδος λειτουργίας διαφορετική από εκείνη του παραδοσιακού διεθνούς Δικαστηρίου. Επιπλέον, το ΔΕΕ, ελέγχει το Συμβούλιο, την Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ταμείο.

Σε ενδεχόμενη ερώτηση εάν το Δικαστήριο εκπληρώνει την αποστολή για την οποία έχει συσταθεί, σημειώνεται ότι για περισσότερο από τέσσερις δεκαετίες της ύπαρξής του, το ΔΕΕ έχει γίνει μια πραγματική «μηχανή ολοκλήρωσης». Τα επιτεύγματά του στον τομέα αυτό δεν μπορούν να υποτιμηθούν. Συγκεκριμένα, το ΔΕΕ έχει διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του συγκεκριμένου αυτόνομου δικαίου της ΕΕ. Ακριβώς, το ΔΕΕ, όπως κανένα άλλο, εξασφάλισε και ανέπτυξε τις βασικές αρχές του κοινοτικού δικαίου: τον κανόνα του δικαίου της ΕΕ έναντι του εθνικού δικαίου των κρατών μελών και την αρχή της άμεσης εφαρμογής των κανόνων του δικαίου της Ένωσης στο έδαφος των κρατών μερών. Ως εκ τούτου, αναμφίβολα έχει θεμελιώδη σημασία για τη βιώσιμη λειτουργία του ολόκληρου ευρωπαϊκού συστήματος και, στην πραγματικότητα, είναι μια εγγύηση ότι με την πάροδο του χρόνου, το δίκαιο της ΕΕ θα επηρεάζεται σε μικρό ή μεγάλο βαθμό από την νομολογία του.

Επισημαίνεται ότι, στην ιστορία διεθνών οργανισμών δεν έχει ακόμη προϋπάρξει δικαστική αρχή με παρόμοια αρμοδιότητα, οργάνωση και διαδικασία.

Πέραν αυτών παρατηρείται ότι, με την εξέλιξη του Ευρωπαϊκού Δικαίου, το ανώτατο δικαιοδοτικό όργανο της ΕΕ αναβαθμίστηκε κατά περιόδους μέσα από τις διάφορες Συνθήκες,

ενώ πάντοτε ο ρόλος του ως δικαιοδοτικού οργάνου εστιάζεται στην ερμηνεία και στην διασφάλιση της τήρησης του Ευρωπαϊκού Δικαίου από τα κράτη μέλη ή άλλους εμπλεκόμενους.

Με την δημιουργία μεταγενέστερα και του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης καθώς και με την αναδιάταξη του Γενικού Δικαστηρίου, το ΔΕΕ είναι σε θέση να παράγει περισσότερο δικαιοδοτικό έργο και ταχύτερα από πριν. Η δημιουργία του ΔΔΔ έτεινε να αποσυμφόρηση το δικαιοδοτικό έργο του Γενικού Δικαστηρίου το οποίο με την ανακατανομή των αρμοδιοτήτων του αναβάθμισε την δικαιοδοτική του λειτουργία.

Με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας η δικαιοδοσία της ΕΕ επεκτάθηκε και σε νέους τομείς με αποτέλεσμα το ΔΕΕ να διασφαλίζει καλύτερα και τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης.

Δεν πρέπει να θεωρηθεί υπερβολή, ότι με την πάροδο του χρόνου το ΔΕΕ μετεξελίχτηκε σε στυλοβάτη του Ευρωπαϊκού Δικαίου καθώς αποτελεί το μόνο αρμόδιο όργανο να ερμηνεύει το Ευρωπαϊκό Δίκαιο και να αποφασίζει εάν υπήρξε παραβίαση του δικαίου της ΕΕ. Έτσι, συνεισέφερε τα μέγιστα στην τάση ενοποίησης του ευρωπαϊκού δικαίου και την πιστή εφαρμογή του από τα κράτη μέλη.

Συγκεκριμένα με την έκδοση αποφάσεων επί προδικαστικών ερωτημάτων συνέβαλε στην ενιαία ερμηνεία του δικαίου της ΕΕ από τα εθνικά Δικαστήρια των κρατών μελών ώστε να σχηματιστεί ισχυρή έννομη τάξη στην ΕΕ. Ο ρόλος του ΔΕΕ στην πιστή τήρηση του Ευρωπαϊκού Δικαίου από τα κράτη μέλη είναι σπουδαίος, επίσης, ο ρόλος του ΔΕΕ σε συνάρτηση με την εξέλιξη του Ευρωπαϊκού Δικαίου μέσα από την τροποποίηση των Συνθηκών ήταν διττός γιατί δεν συνέβαλε μόνο στην ενιαία ερμηνεία και εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ, αλλά συνέβαλε και στην προστασία οιωνδήποτε προσώπων, των κρατών μελών, των οποίων τα δικαιώματα παραβιάζονται. Σε πολλές αποφάσεις του, το ΔΕΕ διεύρυνε όχι μόνο τον κύκλο των κοινοτικών πράξεων που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο δικαστικού ελέγχου, αλλά διεύρυνε και τον κύκλο των προσώπων που μπορούν να ασκήσουν προσφυγή ακύρωσης κατά των κοινοτικών πράξεων. Ο ρόλος του ΔΕΕ στην προστασία των συμφερόντων των προσώπων

που τα δικαιώματα τους παραβιάζονται από την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Δικαίου, επιβεβαιώθηκε και σε αποφάσεις του μετά από προσφυγή αποζημίωσης.

Η δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις είναι σημαντική, γιατί σε έναν πραγματικά ενιαίο χώρο Δικαιοσύνης, τα άτομα και άλλα νομικά μορφώματα δεν θα πρέπει να εμποδίζονται ή να αποθαρρύνονται από το να ασκούν τα δικαιώματά τους λόγω της μη συμβατικότητας ή της πολυπλοκότητας των νομικών και διοικητικών συστημάτων των κρατών μελών.

Εξ άλλης πλευράς, επειδή η αρμοδιότητα της ΕΕ σε ποινικές υποθέσεις είναι η λογική συνέπεια της εμπλοκής της στην οικονομική σφαίρα, τα ανοικτά εσωτερικά σύνορα των κρατών μελών και η ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της Ένωσης έπρεπε να αντισταθμιστούν από μια διευκόλυνση για την επιβολή του νόμου, για την πρόληψη και τη δίωξη ενδεχομένων καταχρήσεων.

Η συμμετοχή των Γενικών Εισαγγελέων του Δικαστηρίου σε δίκες ενώπιον του Δικαστηρίου της ΕΕ είχε επίσης ένα τεράστιο αντίκτυπο στην ανάπτυξη της νομολογίας και νομοθεσίας της ΕΕ γενικότερα. Ο θεσμός Γενικών Εισαγγελέων στο Δικαστήριο της ΕΕ είναι ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα του Δικαστηρίου και δεν μπορεί να εκτιμηθεί ανεξάρτητα από το πλαίσιο στο οποίο λειτουργεί. Η εμπλοκή του συμβάλλει στις ανάγκες επιβολής του νόμου και αυτό αποδείχτηκε ήδη στην πρακτική. Η συμμετοχή των Γενικών Εισαγγελέων σε δίκες ενώπιον του Δικαστηρίου της ΕΕ συμβάλλει στην αρμονική εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας, και αντισταθμίζει την σημασία των μειωρηφών γνώμων των δικαστών του Δικαστηρίου.

Η νέα πρακτική εφαρμογή της δικαστικής μεταρρύθμισης δημιουργεί σειρά προβλημάτων. Ειδικότερα, αυτό ισχύει για τη νέα αρχή της ανακατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ του Δικαστηρίου της ΕΕ και του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης. Ανακατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ του Δικαστηρίου της ΕΕ και του ΔΔΔ έχει ως στόχο τη βελτίωση της λειτουργίας του δικαστικού συστήματος της ΕΕ. Ωστόσο, αυτό μπορεί να οδηγήσει στο αντίθετο αποτέλεσμα, στο οποίο το ΔΔΕ δεν θα μπορεί να χειριστεί τον φόρτο εργασίας, ο οποίος θα προκληθεί μετά από τυχόν νέες διευρύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος της ΕΕ, ως εκ τούτου, εξαρτάται από τη σωστή επιλογή κριτηρίων της ανακατανομής δικαιοδοσίας, τα οποία θα πρέπει να είναι απλά, σαφή και αντικειμενικά.

Έτσι, η πρακτική εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων απαιτεί μεγάλη προσοχή, καθώς η βιασύνη στη λήψη αποφάσεων μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες για το δικαστικό σύστημα και την έννομη τάξη της ΕΕ.

Από τη ίδρυσή τους, τα τρία Δικαστήρια του ΔΕΕ έχουν εκδώσει περίπου 15 000 δικαστικές αποφάσεις. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται κάθε χρόνο είναι περίπου από 500 μέχρι 600.

Καταβλήθηκε μεγάλη προσπάθεια, παρά την πολυπλοκότητα της διαδικασίας, για την μείωση της διάρκειας της εκδίκασης των υποθέσεων και τα τελευταία χρόνια υπάρχει σαφής βελτίωση χάρις στο γεγονός ότι έχουν προσληφθεί και νέοι δικαστές, μετά την διεύρυνση της ΕΕ, οι οποίοι έχουν ενταχθεί πλήρως στο σύστημα. Η πολυπλοκότητα μπορεί να οφείλεται στο ότι λόγω της σπουδαιότητας των υποθέσεων που π.χ μπορούν να προέρχονται από την Κύπρο, Ιταλία ή Ισπανία η αφετηρία να είναι εκεί, αλλά η απόφαση η οποία εκδίδεται από το ΔΕΕ ερμηνεύοντας το Κοινοτικό Δίκαιο, εφαρμόζεται σε όλα τα κράτη μέλη, γεγονός που μεταφράζεται σε ανάγκη μετάφρασής της σε όλες τις γλώσσες από ικανούς, εξειδικευμένους νομικούς μεταφραστές, ώστε όλοι οι ενδιαφερόμενοι να έχουν πρόσβαση στη νομολογία του ΔΕΕ.

Συμπερασματικά μπορεί να λεχθεί, ότι το Δικαστήριο επέτυχε, εν μέσω, όχι πάντοτε ευχερών συνθηκών λειτουργίας του, να επιτελέσει τον ρόλο του που του είχε ανατεθεί.

Στις άμεσες όμως προτεραιότητες του πρέπει να ενταχθούν προσπάθειες ενδεχόμενης απλούστευσης διαδικασιών, αλλά και διεύρυνση της βάσης των αποδεκτών του έργου του, με στόχο την ενδεχόμενη πρόληψη καταστάσεων, οι οποίες τώρα οδηγούνται ενώπιον του.

Τέλος, σε σχέση με το κόστος λειτουργίας του, εκτιμάται, ότι αυτό υπό τις παρούσες συνθήκες θα συνεχίσει να καταβάλλεται με το ισχύον καθεστώς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Κωνσταντίνος ΓΕ. Αθανασόπουλος, Τοις Εντενυζομένοις ή Οι υποχρεώσεις των Εθνικών Δημοσίων Διοικήσεων έναντι του Δικαίου και των Οργάνων της Ε.Ε., «Επιθεώρηση Αποκέντρωσης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης», τεύχος 79, Τριμηνιαία Επιστημονική Έκδοση, Αθήνα Ιανουάριος, Φεβρουάριος, Μάρτιος 2015.

Κωνσταντίνος ΓΕ. Αθανασόπουλος, *Διοικητικό Δίκαιο*, τ.1^{ος}, εκδ. Κ.Ε.Μ.Ε.Α., Αθήνα, 2006, σ.22^ε.

Κωνσταντίνος ΓΕ. Αθανασόπουλος, Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Νέα έκδοση, ΚΕΜΕΑ, Αθήνα, 2016

Γ.-Ε. Φ. Καλαβρός – Θ.Γεωργόπουλος, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Θεσμικό Δίκαιο, Τόμος Ι, , Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ, 2010

Νίκος Σ. Μούσης, Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο-Οικονομία-Πολιτική,. Δέκατη-τέταρτη ενημερωμένη έκδοση. Εκδόσεις Παπαζηση, Αθήνα 2013

Δονάτος Παπαγιάννης, Ευρωπαϊκό Δίκαιο.. Τέταρτη έκδοση. Εκδ. Αντ. Ν. Σακουλλα. 2011

Ευγενία Ρ. Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β' Έκδοσης, , Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013

Μιχάλη Φεφέ, Συνοπτικά οι στοίχοι της Συνθήκης της Λισσαβώνας, Μέλος ΣΕΠ ΔΕΟ 10 του ΕΑΠ, Σελ.1, http://users.uoa.gr/~ahatzis/EAP_Notes2.pdf

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Michal Bobek, The Court of Justice of the European Union Department of European Legal Studies. Research Paper in Law, 02/2014
<http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199672646.001.0001/oxfordhb-9780199672646-e-11>

Klaus-Dieter Borchardt, Το Αλφάβητο του Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, , εκδ. Ευρωπαϊκή Ένωση, 2011, Printed in Luxemburg <http://eropa.eu>

Klaus-Dieter Borcharat, The ABC OF EUROPEAN UNION LAW, Europeanm Union, 2010

Douglas-Scott Sionaidh. Constitutional Law of the European Union. Enland: Longman, 2002.P.388

Λ. Μ. Έντιν, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Νέο Στάδιο Εξελίξεων:2009-2017, Εκδ. 5^η, Μόσχα 2009, Σελ.10. (Л. М. Энтит, Право Европейского Союза. Новый этап эволюции: 2009–2017 годы, Серия «Общие пространства России — ЕС: право, политика, экономика», Москва 2009.

Ton Heukels, Alison McDonnell, The Court of First Instance now has exclusive jurisdiction to hear all claims for compensation against the Community brought by individuals. The Action for Damages in Community Law **Boston, London, 1997**

Kashkin Sergey, Law of the European Union, (Право Европейского Союза, Кашкин Сергей Юрьевич, 2013), Third Edition, Russia, 2013,

Nugent Neill, The Government and Politics of the European Union 5th Ed. Durham: Duke Univ.Press, 2003.

Josephine Steiner, Lorna Woods, EU Law, 10th Edition, 2009, OXFORD University Press

ΣΥΝΘΗΚΕΣ, ΝΟΜΟΙ, ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ, ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Οι Συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.3.html

The Treaty of Amsterdam, by Philippe Manin // Columbia Journal of European Law. – 1998. – Vol. 4. – P. 1-26. http://www.cjel.net/print/4_1-manin/

The Treaty of Nice and Convention on the Future of Europe, Petr Novak, 10/2015 http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.4.html

Απόφαση του Συμβουλίου της 2 Νοεμβρίου 2004 για την ίδρυση Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2004/75ΕΚ, Ευρατόμ) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004D0752&from=EN>

Απόφαση 2009/902/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 30ής Νοεμβρίου 2009 για τη δημιουργία Ευρωπαϊκού Δικτύου Πρόληψης του Εγκλήματος (EUCPN) και για την κατάργηση της απόφασης 2001/427/ΔΕΥ. Ανάκτηση 22.05.2016

Απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 13ης Ιουνίου 2002 για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών. Ανάκτηση 22.05.2016

Απόφαση-πλαίσιο 2008/841/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 24.10.2008 για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Ανάκτηση 22.05.2016

Απόφαση [2001/470/EK](#) του Συμβουλίου, της 28ης Μαΐου 2001, σχετικά με τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού δικαστικού δικτύου για αστικές και εμπορικές υποθέσεις. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3A133129#amendingact> Ανάκτηση 21.5.2016

Απόφαση [2009/397](#) της 26ης Φεβρουαρίου 2009 σχετικά με την υπογραφή εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας της σύμβασης για τις συμφωνίες παρέκτασης της δικαιοδοσίας. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32009D0397> Ανάκτηση 21.5.2016

Απόφαση του Δικαστηρίου, (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 26ης Φεβρουαρίου 2013, στην υπόθεση C-617/10 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:62010CJ0617>, Ανάκτηση 20.02.2016

Case 26/62, N.V Algemene Transporten Expeditie Onderneming Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen [1963] ECR 1; [1963] CMLR 105.

Case 6/64, Flaminio Costa v. Enel (194) ECR 585, (1964) CMLR 425, 593

Cases C-46/93 and C-48/93 Brasserie du Pecheur v Germany and The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte Factortame (1996) ECR I 1029

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 15 και 16 Οκτωβρίου 1999 Tampere, 10/10/1999 http://www.europarl.europa.eu/summits/pdf/tam_el.pdf

Βλ. Γνωμοδότηση 2/13 του Δικαστηρίου (ολομέλεια) της 18ης Δεκεμβρίου 2014, <http://curia.europa.eu> Ανάκτηση 20.02.2016

ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ του Πρωτοκόλλου (αριθ. 3) περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-10/staut_cons_el.pdf

Κανονισμού της Διαδικασίας του Δικαστηρίου
http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2008-09/txt5_2008-09-25_17-08-53_721.pdf

Κανονισμός (ΕΕ, Ευρατόμ) 2015/2422 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2015, για την τροποποίηση του πρωτοκόλλου αριθ. 3 περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ L 341, σ. 14). www.curia.europa.eu

Κανονισμός 593/2008 ΕΕ L 177/4.7.2008

Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:l33054&from=EL>,
Ανάκτηση 9.5.2016.

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ.2201/2003 του Συμβουλίου, ΕΕΕΕ 133194/2003,
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:l33194&from=EL>,
Ανάκτηση 21.5.2016.

Κανονισμός [4/2009](#) (τροποποιήθηκε τελευταία από τον κανονισμό [2015/228](#))

Κανονισμός (ΕΚ) 1393/2007, ΕΕ L324/10.12.2007, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32007R1393>.

Κανονισμός αριθ. 1896/2006 ΕΕ L 399/30.12.2006.

Κανονισμός αριθ.861/2007 ΕΕ L 199/31.7.2007.

Κανονισμός 805/2004 ΕΕ L 143/30.4.2004.

Κανονισμός 593/2008 ΕΕ L 177/4.7.2008.

Κανονισμός 864/2007 ΕΕ L 199/31.7.2007.

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 664/2009 του Συμβουλίου, της 7ης Ιουλίου 2009.

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1206/2001 του Συμβουλίου της 28ης Μαΐου 2001 για τη συνεργασία μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών κατά τη διεξαγωγή αποδείξεων σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32001R1206> Ανάκτηση 21.5.2016

Κανονισμός (ΕΕ) 2015/2219 του ΕΚ και του Συμβουλίου της 25.11.2015 σχετικά με τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κατάρτιση στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου (ΕΑΑ) και για την αντικατάσταση και κατάργηση της απόφασης 2005/681/ΔΕΥ του Συμβουλίου. Ανάκτηση 22.05.2016

Πρωτόκολλο περί του Οργανισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-10/staut_cons_el.pdf

Υπόθεση C-304/02, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλ. 2005, σ. I-6263.

Υπόθεση C – 22/70, *Επιτροπή κατά Συμβουλίου (ERTA)*, Συλλ. 1971, σ. 263, σκ. 39-42.

Υπόθεση C – 70/88, *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου*, Συλλ. 1990, σ. I – 2041.

Οδηγός για τους εκπροσώπους των διαδίκων κατά την ενώπιον του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων έγγραφη και προφορική διαδικασία, Φεβρουάριος 2009,

http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2008-09/txt9_2008-09-25_17-14-29_189.pdf Ανάκτηση 22.05.2016

Το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 9ης Ιουλίου 2008 σχετικά με το ρόλο του εθνικού δικαστή στο ευρωπαϊκό δικαστικό σύστημα, 2007/2027

http://publications.europa.eu/resource/cellar/8cdf7429-5dc2-4155-9a2f-3fadea6715ee.0005.02/DOC_1

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:62013CP0001> Ανάκτηση 21.5.2016

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.5.html

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.3.9.html

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/

http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2008-09/txt5_2008-09-25_17-08-53_721.pdf

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.3.9.html

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/T5_5230/

http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_1.3.10.pdf

<http://curia.europa.eu>

<http://www.curia.eu.int/15.05.2005>

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/

The Court of Justice. Composition, jurisdiction and procedures, 2010. 2015
<http://bookshop.europa.eu/en/the-court-of-justice-pbQD3010472/>

The Court of Justice Composition, jurisdiction and procedures. 2005
<http://bookshop.europa.eu/en/the-court-of-justice-pbQD7005423/>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:l14552&from=EL>

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/#competences

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/

http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/8/1/1/?lang=gr&all=1&s=1&e=10

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 15 και 16 Οκτωβρίου 1999 Tampere, 10/10/1999
http://www.europarl.europa.eu/summits/pdf/tam_el.pdf

http://ec.europa.eu/justice/criminal/law/index_en.htm

http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/police_judicial_cooperation.html?locale=el
Ανάκτηση 21.5.2016

http://europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/8/1/2/index.tkl?lang=gr Ανάκτηση 21.5.2016

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.2.1.html

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=uriserv:l14533>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:l14534&from=EL>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3A114530>

<http://jurnal.org/articles/2013/uri120.html> Σχηματισμό της δομής του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τατιάνα Komarova Vyacheslavovna. Επίσημη Εφημερίδα των επιστημονικών δημοσιεύσεων και μεταπτυχιακών διδακτορικών φοιτητών της Ρωσίας.

<http://litresp.ru/chitat/ru/%D0%9A/kashkin-sergej-yurjevich/pravo-evropejskogo-soyuza/10>
(Ρωσική Ηλεκτρονική Βιβλιοθήκη)

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32008Q0129\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32008Q0129(01))

http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2016-01/tra-doc-el-div-c-0000-2016-201600259-05_01.pdf Ανάκτηση 20.02.2016

<http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2010-04/rp.el.pdf> Ανάκτηση 20.02.2016

http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2009.200.01.0046.01.ELL&toc=OJ:L:2009:200:TOC Ανάκτηση 20.02.2016

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/ Ανάκτηση 22.05.2016

http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-05/cjue_el.pdf Ανάκτηση 22.05.2016